

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS

SOCIOLOGIJOS KATEDRA

Ieva Kazlauskaitė

PATRULIŲ SUBKULTŪRA: VYRIŠKUMO ASPEKTAS. KAUNO ATVEJIS.

Magistro baigiamasis darbas

Socialinės antropologijos studijų programa, valstybinis kodas 621L60001

Antropologijos studijų kryptis

Vadovas prof. dr. Artūras Tereškinas _____

(Moksl. Laipsnis, vardas, pavardė) (Parašas) (Data)

Apginta _____

(Fakulteto/studijų instituto dekanas/direktorius) (Parašas) (Data)

Kaunas, 2014

SANTRAUKA

Raktiniai žodžiai: patrulių subkultūra, vyriškumas, hegemoninis vyriškumas, mačo vyriškumas.

Tyrimo objektas – patrulių rinktinės pareigūnai ir jų subkultūra.

Darbo tikslas – išanalizuoti patrulių subkultūros ypatumus ir joje konstruojamą vyriškumą.

Tyrimo metu buvo atliktas stebėjimas iš dalies dalyvaujant ir neformalus interviu.

Darbą sudaro trys dalys. Pirmoje dalyje pateikiama subkultūros teorijų ir sampratų apžvalga. Antroje – pateikta darbo metodologija, o trečioje dalyje pateikiama lauko tyrimo duomenų analizė.

Kaip ir kitos subkultūros, taip ir patrulių subkultūra turi savitą hierarchinę sistemą, kurios grandys viena nuo kitos priklausomos – sąveikauja. Taip pat patruliai turi kasdienių ritualų sistemą: persirengimas patrulio uniforma ir apsiginklavimas, rūkymas, dvi pertraukos, grįžimas į būstinę, ataskaitos pateikimas ir galiausiai persirengimas. Patrulių subkultūrai būdingas saugumas, cinizmas ir įtarumas, atsargumas, atskleidžiantys įtemptą santykį su visuomene, keiksmožodžių vartojimas. Svarbia tampa uniforma, tazeris ir šaunamasis ginklas – tiesioginės arba simbolinės prievartos priemonės. Krivulės – lazdelės, skirtos automobiliams stabdyti ir eismui reguliuoti – įgauna teisingumo ir tvarkos palaikymo simbolių.

Lytis patrulių subkultūroje suvokiama kaip biologinė duotybė. Vyriškas vyras turi būti šeimos galva, sprendimų priėmėjas, atrama moteriai, kuri turi atlikti tradiciniam moteriškumui priskiriamus vaidmenis: gimdyti ir auginti vaikus, paklusti vyrui.

Vyriškumas patrulių rinktinėje konstruojamas per santykį su moterimis ir homoseksualumą. Neigiamas požiūris į moterį atskleidžiamas per mizoginį humorą, žodinius ar fizinius priekabiavimus, o į homoseksualus – per įžeidinėjimus, keiksmožodžius, agresiją, homofobinius juokus. Priešiškumu moterims ir homoseksualams siekiama išsaugoti hegemoniniu ir mačo vyriškumu persigėrusios aplinkos homogeniškumą. Kitaip tariant, priešiškumo moteriai ir homoseksualui motyvai – vyriškumo patvirtinimas ir išsaugojimas.

Hegemoninis vyriškumas patrulių aplinkoje pasireiškia per fizinio ir psichologinio smurto naudojimą. Vis dėlto, agresija nėra pabrėžtina kaip svarbi pareigūno savybė. Rizikos ir pavojaus paženklinta patrulio profesija įgalina pareigūnus būti drąsius, nebijoti pavojų. Tačiau sąmoningai nėra stengiamasi patekti į rizikingas situacijas, o tokia pareigūnų pozicija nefeminizuojama, laikoma norma. Už fiziškumą policijos darbe daug svarbesniu dalyku laikoma nepalaužiama

psichika, emocijų šaltumas. Vis dėlto, alkoholio vartojimas pasitelkiamas kaip priemonė psichinei įtampai nuimti, atsipalaiduoti. Taigi psichikos tvirtumas kvestionuojamas.

Mačizmas labiausiai atsiskleidžia per pareigūno santykį su moterimi – jos merginimą naudojant komplimentus arba sekso užuominų pilnus juokus. Kitaip tariant, konstruojamas bet kurią moterį galinčio suvilioti ir seksualiai patenkinti vyro įvaizdis. Be to, mačo vyriškumas patvirtinamas kalbant apie seksualines patirtis, lyties organą. Mačo vyriškumo apraiškas nebyliai išduoda ir policijos šūkis „Ginti. Saugoti. Padėti.“ Jis perša mintį, jog pareigūnas darbo metu atlieka silpnesnių gynėjo ir gelbėtojo vaidmenis. Mačo vyriškumą sustiprina ir šiuose vaidmenyse įsipynusi rizika ir pavojus.

Kalbant apie lytį patrulių subkultūroje, verta pažymėti, jog patrulio darbe svarbus lankstumas, įvairių konfliktų sprendimas. Teoriniu požiūriu šios savybės laikomos moteriškomis, kurias į darbo sampratą įtraukia moterys patrulės. Dėl šių darbo praktikų efektyvumo, šios įsitvirtina vyriškoje patrulių aplinkoje, tapdamos kasdienio darbo dalimi. Taigi patrulių hegemoninio vyriškumo modelis – prieštaringas darinys, kuriame suderinamos tiek tradiciškai vyriškomis laikomos savybės, tiek moteriški bruožai.

SUMMARY

Masculinity in patrol subculture: the case study of Kaunas.

Key words: patrol subculture, masculinity, hegemonic masculinity, macho masculinity.

The object of the work is officers of the patrol division and their subculture.

The aim of the work is to analyze subculture of the patrol division and the construction of masculinity in it.

During the research, partial participant observation and informal interviews were performed.

The work is composed of three parts. In the first part a review of subculture theories and perceptions is given. The second part includes methodology, while the field data analysis is presented in the last part of the work.

The patrol subculture has its own hierarchy whose links interact with one another. Patrol officers have their ritual system, including dressing up a uniform and arming, smoking, having two breaks, coming back to the headquarters and giving a report, changing. The patrol subculture is characterized by safety, cynicism and suspicion, caution, revealing the strained relation with the public, cursing. A uniform, taser and firearm (tools of direct or symbolic violence) are also important attributes in the patrol officer job. Police safety hand held stop signs used to stop a car or control traffic become a symbol of the order maintenance.

Gender is perceived as a biological given in the patrol subculture. A masculine man has to be a bread-winner, decision-maker, a shoulder for a woman who has to perform traditional feminine roles such as give birth to children, bring them up and obey her husband.

Masculinity is constructed in relation to women and homosexuality in the patrol division. Negative attitudes towards women are expressed through misogynic humor, verbal and physical abuses, while unfavorable views to homosexuals are revealed through insults, sweat-words, aggression, homophobic jokes. All this is used to preserve homogeneity of hegemonic and macho masculine environment. In other words, opposition to women and homosexuals work as tactics to prove and preserve masculinity.

Hegemonic masculinity is conveyed through usage of physical and psychological violence in patrol environment. However, aggression is not seen as an important quality a patrol officer has to possess. As patrol job is risky and dangerous, patrol officers have to be brave and not to be afraid of dangers. Officers do not seek consciously to get into risky situations though, which is not feminized but treated as a norm. Tough psychic and emotional coldness are more important than

physicality in street patrol job. However, alcohol is used to calm down and relax, which makes tough psychic questionable.

Machismo is most obvious in a patrol officer's relation with a woman – patrol officers use compliments and sex jokes while communicating to women. In other words, the image of a man being able to seduce and sexually satisfy any woman is created. Furthermore, macho masculinity is proved by talking about sexual experiences and emphasizing the importance of a penis. Macho masculinity is seen in the police slogan “Defend. Protect. Help.”. It reveals that patrol officers perform roles such as protectors of the weak and savers. Risk and danger the latter roles involve make macho masculinity more visible.

It is important to point out that flexibility and conflict resolution are also important things in patrol job. Theoretically, these qualities are seen as feminine which have been incorporated by female patrol officers in patrol job. Since these practices are effective, they entrench in a masculine patrol environment and become part of day-to-day job. Therefore, patrol hegemonic masculinity is an ambivalent construct containing both traditional masculine qualities and feminine attributes.

TURINYS

SANTRAUKA	2
SUMMARY	4
ĮVADAS	8
I. SUBKULTŪROS IR VYRIŠKUMO POLICIJOJE TEORINĖS PRIEIGOS	11
1.1. Subkultūros teorijos	11
1.1.1. Pirmosios ir šiuolaikinės subkultūrų mokyklos	11
1.1.2. Subkultūros apibrėžčių analizė	12
1.2. Policijos subkultūros tyrimai	13
1.2.1. Policininkų subkultūros samprata	13
1.2.2. Cinizmas ir įtarumas – policijos subkultūros bruožai	15
1.2.3. Policijos subkultūros kritika	16
1.3. Teorizuojant vyriškumą ir jo raišką policijos subkultūroje	18
1.3.1. Hegemoninis vyriškumas	18
1.3.2. Mačo vyriškumas	20
1.3.3. Vyriškumo raiška policijos subkultūroje	21
II. LAUKO TYRIMO PRISTATYMAS	23
III. TYRIMO DUOMENŲ INTERPRETACIJA	29
3.1. Hierarchija bendruomenėje	29
3.1.1. Organizavimosi principai	29
3.1.2. Įtampos tarp patrulių ir viršenybės	30
3.2. Patrulių subkultūros ypatybės	31
3.2.1. Pagrindiniai patrulių ritualai	31
3.2.2. Saugumo svarba	33
3.2.3. Cinizmas ir įtarumas	34
3.2.4. Keiksmožodžiai	37
3.2.5. Uniforma ir kiti atributai	38
3.3. Lyties samprata patrulių subkultūroje	39
3.3.1. Komplikuotas santykis su moterimi	39
3.3.2. Vyriškumo konstravimas: heteroseksualumo ir homoseksualumo dimensijos	42
3.3.3. Vyriškumas kaip priešprieša moteriškumui	44
3.3.4. Hegemoninio vyriškumo apraiškos	45
3.3.5. Įgyvendinant mačo vyriškumą	47
3.3.6. Seksualumas – vyriškumo dalis	49
3.3.7. (Ne)vyriškumas policijoje?	50

IŠVADOS.....	51
LITERATŪRA.....	53

ĮVADAS

Policija laikoma itin uždara ir nuo visuomenės nutolusia socialine grupe. Visuomenės narių nuomonės apie šią subkultūrą – nuspalvintos neigiamais dažniausiai žiniasklaidos kuriamais stereotipais. Visuomenės meilė ir neapykanta, nukreipta į policijos pareigūnus, šiuos priverčia dar labiau užsisklęsti ir neįsileisti pašalinių į savo aplinką. Tam, jog nukristų menama uždanga, po kuria „slepiasi“ policijos pasaulis, apsuptas (ne)pagrįstų stereotipais nuspalvintų sampratų, šiame darbe bus pateikta patrulių subkultūros analizė, sutelkiant dėmesį į vyriškumo fenomeną. Kadangi patrulių subkultūra laikoma aplinka, kurioje, nepaisant išaugusio moterų, norinčių tapti policininkėmis, skaičiaus, dominuoja vyrai, todėl į ją nuspręsta žvelgti per vyriškumo prizmę, siekiant išsiaiškinti, kokie vyriškumo modeliai egzistuoja tarp patrulių.

Taigi tyrimo objektas – patrulių rinktinės pareigūnai ir jų subkultūra.

Nors ir atliekama tyrimų, susijusių su vyriškumu, tačiau Lietuvoje antropologinių darbų lyčių tema nėra tiek daug. Taigi šis darbas – įnašas į lyčių antropologiją Lietuvoje.

Darbo tema yra unikali tyrimui atlikti pasirinkta vieta, nes niekas iki šiol Lietuvoje nėra analizavęs patrulių subkultūros ir vyriškumo raiškos joje. Taip pat ir pasaulyje nėra daug antropologų, kurie būtų atlikę tyrimą policijoje.

Tyrimas, kaip jau buvo minėta – įnašas į lyčių antropologiją Lietuvoje. Taip pat tyrimas padėtų geriau suvokti policijos pareigūnų pasaulį, jų darbo sudėtingumą plačiajai visuomenei, ir, galbūt, sumažėtų neigiamų stereotipų spektras, atskirtis, paremta jie/mes dichotomija. Darbo rezultatai galėtų būti naudojami ir atstovaujant patrulių interesus, siekiant pagerinti jų darbo sąlygas, algas, kitaip tariant, galėtų prisidėti prie palankesnių pareigūnams įstatymų ar programų kūrimo.

Darbo tikslas – išanalizuoti patrulių subkultūros ypatumus ir joje konstruojamą vyriškumą.

Uždaviniai:

1. Remiantis teorinėmis perspektyvomis, išanalizuoti subkultūros sampratas ir metodus jai tirti.
2. Naudojant lauko tyrimo medžiagą ir teorines prieigas, išanalizuoti patrulių subkultūros ypatumus.
3. Pateikti vyriškumo raiškos analizę patrulių subkultūroje.

Literatūros apžvalga. Termino subkultūra analizei pateikti, remiamasi Corte (2012), Williamsu (2012), Herzogu et al. (1999), Jenksu (2005), Hebdige'u (1979), o apie policininkų subkultūrą rašo Herbertas (1998), Caplanas (2003), Malminas (2012), Chae ir Boyle'as (2013), Griffinas ir Bernardas (2003), Maheris (2003), Weitzeris (2005). Hegemoninį vyriškumą

tyrinėja Connell ir Messerschmidtas (2005), Beasley (2008), Seidleris (2006), antropologai – Strathern (1988), de Almeida (1997), Cornwall (1997). Mačo vyriškumu domisi Arciniega et al. (2008), antropologas Guttmanas (2008), Hernandezas (2011), Mosheris ir Tomkinsas (1988). Vyriškumą policijos subkultūroje tyrinėja Miller et al. (2003), Barrie's ir Broomball (2012), Franklin (2005).

Tyrimo **metodologija:**

Oficialiai tyrimas turėjo vykti nuo 2013 12 01 iki 2014 02 28. Tačiau tyrimas buvo pradėtas atlikti 2013 m. gruodžio 3 d. Tyrimas buvo vykdomas Kauno patrulių rinktinėje, viename iš būrių.

Prieš einant į lauką, buvo išklaustyti lyčių antropologijos ir sociologijos kursas, nemažai domėtasi vyriškumo samprata. Tačiau nebuvo domėtasi policijos subkultūra.

Tyrimo metu buvo atliktas **stebėjimas iš dalies dalyvaujant** – visą tyrimo laiką buvo praleista su pareigūnais patruliuojant, matant jų darbą, bendraujant su jais, kiek galima daugiau dalyvaujant su subkultūra susijusiose veiklose, ritualuose, pvz., instruktaže, tačiau buvo privaloma kiek įmanoma laikytis atokiau esant pavojingoms situacijoms, nesikišti.

Tyrimo pradžioje ir eigoje, buvo planuota iš kiekvieno informanto (pareigūno) paimti po tris interviu. Tačiau einant tyrimui į pabaigą, nebuvo gautas leidimas nei pratęsti tyrimą, nei imti iš pareigūnų interviu naudojant diktofoną. Dėl šios priežasties empirinėje dalyje naudojami **neformalus interviu**, kurių gausu lauko užrašuose.

Viso lauko tyrimo metu buvo daromi užrašai. Šių užrašų metu buvo fiksuojama viskas, kas girdima, matoma, elgesio ir aplinkos detalės. Esant ekstremalioms situacijoms, buvo daromi **trumpi užrašai** į knygelę ar mobilųjį telefoną. Taip pat verta paminėti **dienoraštį**, skirtą asmeniškumams išsakyti. Dienoraštis naudingas užrašams interpretuoti, suvokti savo santykius su informantais, aplinka.

Visi duomenys buvo fiksuojami į sąsiuvinį, telefoną, o vėliau kuo greičiau perkelti į kompiuterį. Plačiau lauko tyrimo metodologija aptariama antroje darbo dalyje.

Darbo struktūra. Darbą sudaro trys dalys. Pirmoje dalyje pateikiama subkultūros teorijų ir sampratų apžvalga. Antroje – pateikta darbo metodologija, o trečiojoje dalyje pateikiama lauko tyrimo duomenų analizė.

Analizuotuose teoriniuose šaltiniuose terminas *policijos subkultūra* vartojamas plačiaja prasme, įskaitant ir patrulius, todėl teorinėje darbo dalyje vartojamas terminas *policijos subkultūra*. Kadangi tyriau būtent patrulių aplinką, praktinėje dalyje nusprendžiau vartoti terminą *patrulių*

subkultūra, nes, mano manymu, patruliai – policijos (sub)kultūros dalis, turinti savitus bruožus, ją išskiriančius iš kitų policijos šakų, pavyzdžiui, kelių, finansų ir kt. policijos.

I. SUBKULTŪROS IR VYRIŠKUMO POLICIJOJE TEORINĖS PRIEIGOS

1.1. Subkultūros teorijos

1.1.1. Pirmosios ir šiuolaikinės subkultūrų mokyklos

Subkultūrų studijų pradžia siejama su dvejomis mokyklomis – Čikagos sociologijos mokykla ir Šiuolaikinės kultūros studijų centru, įsikūrusiu Birmingamo universitete. Šios mokyklos svarbios tuo, jog jų teorinės įžvalgos ir metodologijos būdai, nors ir skirtingi, tapo palikimu ir padarė įtaką subkultūrų tyrimui šiandien. Čikagos mokykla taikė natūralistinį, tikros aplinkos tyrimo metodą, pasitelkus dalyvaujantį stebėjimą arba stebėjimą. Tyrėjai sutelkė dėmesį į nuo normų nukrypusias subkultūras, susijusias su nusikalstamu elgesiu (Corte, 2012:57–58). Tyrėjams buvo svarbu, ne kas vyksta uždarų grupių viduje, bet surinkti kuo daugiau medžiagos, leisiančios pagerinti miesto gyvenimą. Teoriniu atžvilgiu į subkultūrą ir jos dalyvius buvo žvelgiama dviem požiūriais: ekologiniu ir įtampos. Pirmuoju požiūriu, subkultūra buvo laikoma į biologinį organizmą panašia santykių tarp individų visuma, o antruoju – individai grupuojasi į atskiras grupes, kadangi negali atitikti didžiosios visuomenės lūkesčių ir dėl to patiria psichologinę įtampą (2012:60). Vis dėlto, šių dienų subkultūrų tyrimui daugiau įtakos turėjo Birmingamo mokykla, kuri daugiausiai dėmesio skyrė darbininkų klasės jaunimo subkultūroms. Šios mokyklos atstovai teigė, jog subkultūros – pasirinkimas, o subkultūros esmė – simbolinis pasipriešinimas (2012:61). Nors Čikagos bei Birmingamo mokyklų įnašas į subkultūrų tyrinėjimus didelis, tačiau abi mokyklos sulaukia kritikos, ypač dėl to, jog subkultūras laikė daug homogeniškesnėmis nei jos iš tikrųjų buvo.

Šiuolaikiniai subkultūrų tyrimai remiasi trimis Mančesterio mokyklos, postsubkultūrinio ir simbolinio interakcionalizmo požiūriais. Mančesterio mokyklos atstovai subkultūras suvokia kaip heterogeninius reiškinius. Taip pat tiria ne tik darbininkų, bet ir kitas klases, atsižvelgdami į tokius kintamuosius kaip lytis, seksualumas ir rasė. Postsubkultūriniame požiūryje itin svarbiu laikomas etnografinis metodas – tyrėjo buvimas savu tiriamoje grupėje ir visko matymas iš vidaus. Naujausias požiūris paremtas tuo, jog siekia atskleisti mezo struktūrų įtaką subkultūroms. Kitaip tariant, subkultūros yra makro socioekonominių struktūrų dalis (2012:62).

Norint suvokti tai, kas vyksta subkultūros viduje, P. J. Williamsas (2012:63–64) siūlo atsižvelgti į šias dimensijas: stilių, pasipriešinimą, subkultūros erdvę, visuomenės reakciją/bendruomenės atsaką, identitetą ir autentiškumą. Stilius suprantamas ne tik kaip apranga, bet ir praktikos (ritualai, elgesys), būdingos subkultūrai. Per stilių subkultūros nariai siekia išsiskirti iš „minios“ visuomenėje, tarp kitų subkultūrų ar pogrupių toje pačioje subkultūroje ir, žinoma,

išreikšti asmeninį identitetą. Subkultūrų pasipriešinimas suvokiamas kaip pasipriešinimas visuomenės normoms arba noras parodyti, jog nesutinkama su visuomenėje įsigalėjusia tvarka. Visuomenės reakcija į subkultūrą gali būti išreikšta dviem būdais – atliekant tiesioginį stebėjimą (kaip stebėjimo rezultatas) arba būti kaip subkultūros vaizdavimo žiniasklaidoje padarinys. Taip susikuria stereotipai ir neteisingas homogeniškas subkultūros paveikslas. Identitetas, anot D. A. Snow'o (2012:65), gali būti asmeninis, socialinis arba kolektyvinis. Tačiau kalbant konkrečiai apie subkultūrą, identitetas susikuria vykstant priėmimo arba išmetimo iš subkultūros procesui (Firthas, ten pat). Erdvė arba vieta, anot D. Leecho ir S. Haunso, tuo pat metu suprantamos kaip žmonių tinklas, kuriam būdingas bendras identitetas bei įsitikinimai, vertybės, normos, ir kaip fizinių vietų (erdvių) tinklas, kuriose subkultūros nariai renkasi ar būna (2012:66).

1.1.2. Subkultūros apibrėžčių analizė

Plačiąja prasme terminas „subkultūra“ apibrėžiamas kaip socialinė grupė, kurios narius jungia vienodi interesai ir praktikos (Herzogas et al., 1999:1). Tačiau „interesai“ ir „praktikos“ – „skėtis“, po kuriuo slypi kur kas daugiau: tai – mąstymo ir elgsenos būdas, kalba, įsitikinimų, papročių sistema, ritualai, apranga, gyvenimo būdas (Jenkinsas, 2005:6–7). D. Hebdige'as (1979:148), daugiausiai dėmesio skyręs jaunimo subkultūroms, subkultūrą suvokia kaip pasipriešinimo formą egzistuojančioms plačiosios visuomenės normoms ir taisyklėms simboline prasme. Tyrėjas prideda, kad neretai plačioji visuomenė subkultūras atstumia, pasmerkia ir laiko jas grėsme viešajai tvarkai. Iš to išplaukia, jog viena iš subkultūrų susiformavimo arba tam tikros grupės tapimo subkultūra priežasčių – visuomenės atstūmimas ir nesupratimas. Neigiamas visuomenės požiūris subkultūras daro uždaras, izoliuojančias save nuo kitų (ten pat). Tačiau ar uždaros ir turinčios savitą vidaus sistemą bei tvarką subkultūros yra homogeniškos? Šiuolaikiniai tyrėjai tai paneigia, sakydami, jog subkultūra – heterogeniškas ir įvairialypis darinys. Tai reiškia, jog subkultūros nariams būdingas ne tik panašumas, bet ir skirtumai.

Taipogi subkultūra dar suprantama kaip nepriklausomai nuo visuomenės, ekonominių ir politinių veiksnių funkcionuojantis darinys (1979:76). Tačiau ši samprata kelia klausimą – ar apskritai įmanoma, jog tam tikra grupė egzistuos visiškai „iškritus“ iš socialinio konteksto? Atsižvelgiant į abipusį visuomenės ir subkultūros narių ryšį ir tai, kad jų sąveika su aplinka, esančia už subkultūros ribų, lemia poreikį grupuotis į atskirą grupę, galima sakyti „ne“. Tai pažymi ir H. Johnsonas bei D. A. Snow'as (2012:56), kalbėdami apie termino „subkultūra“ sampratą, sakydami, jog subkultūros yra priklausomos nuo visuomenės, nes jose galima pastebėti pastarosios vertybių ir elgesio normų.

Taigi apžvelgus subkultūros mokyklas bei apibrėžimus, galima sakyti, jog **subkultūra** – socialinė heterogeniškumu pasižyminti bei turinti savitus mąstymo ir elgsenos būdus, tikslus, leksiką, papročių sistemą, ritualus, aprangą, atributus, grupę. Subkultūrą apibūdina ir simbolinis pasipriešinimas plačiajai visuomenei bei joje nusistovėjusioms normoms. Be to, subkultūra nėra visiškai autonomiška – ji sąveikauja su likusia visuomenės dalimi. Tai atskleidžia ne tik pastarosios normų ir vertybių egzistavimas subkultūroje, bet ir subkultūros kaip tokios susikūrimas, negalintis įvykti be minėtos sąveikos.

1.2. Policijos subkultūros tyrimai

1.2.1. Policininkų subkultūros samprata

Policijos subkultūra besidomintys mokslininkai ne tik pateikia įvairius šios subkultūros matymo spektrus, bet ir skirtingai suvokia jos sandarą. S. Herbertas (1998:1), policininkų subkultūrą laiko formalių ir neformalių normų, įgalinančių ir kartu ribojančių policininkų elgesį bei praktikas, visuma. Formalioms normoms priskiriami *įstatymai* ir *biurokratinė kontrolė*, užtikrinantys tam tikrų tikslų, tokių kaip taikos išsaugojimas ir tvarkos laikymasis, vykdymą. Vis dėlto, formalios tvarkos nėra pagrindiniai veiksniai, lemiantys policininkų elgseną ir veiksmus. Taip yra todėl, nes nei įstatymai, nei vadovybė negali numatyti visų policininko darbe pasitaikančių scenarijų, tad situacijoms interpretuoti pareigūnai pasitelkia savo darbo patirtį ir kitas neformalias tvarkas (ten pat). Atsižvelgiant į tai, galima sakyti, jog neformali normų tvarka policininkų darbe atlieka svarbesnį vaidmenį nei formaliosios tvarkos.

Kiti tyrėjai išvelgia patriarchyto įsiliejimą į policijos subkultūrą ir pažymi jo apraiškas policijos aplinkoje. Patriarchytas suvokiamas kaip vyrų dominavimas ir galios primetimas moterims tam tikroje visuomenėje. Verta pastebėti ir tai, kad patriarchytas nereiškia visų vyrų lygybės vieni kitų atžvilgiu, t.y. vyrai skiriasi turimos ir primetamos kitiems vyrams galios kiekiu, tačiau tai netrukdo patriarchyto reiškiniui įgalinti visus vyrus primesti galią moterims vien dėl to, kad jie yra vyrai. Taigi patriarchyto idėjos, susijusios su lyčių ir jų vaidmenų bei elgesio samprata, persimeta ir į policijos subkultūrą (cituojami Johnsonas ir Kilmartinas, 2003:10). Patriarchyto veikiamoje policijos subkultūroje moterys patiria subordinaciją. Kaip vienas iš pagrindinių subordinacijos ir galios primetimo ženklų – seksualinis priekabiavimas, kurį, remiantis JAV 1998 m. atliktu Nacionalinio moterų ir policijos centro tyrimu, patiria net 80 proc. policininkų (S. Miller et al., 2003:359).

Seksualinis pareigūnų elgesys darbo metu kai kurių mokslininkų suvokiamas kaip neetiškas. Kitaip tariant, seksualiai neetiškas pareigūnų elgesys apibrėžiamas kaip elgesio forma, leidžianti, pareigūnui naudojantis savo pozicija ir galia, inicijuoti ar atsakyti į seksualiai motyvuotą repliką/užuominą siekiant asmeninio pasitenkinimo. Toks elgesys apima fizinį kontaktą, žodinį bendravimą, ar seksualiai užslėptą ar matomą gestą, nukreiptą į kitą asmenį (Maheris, 2003:357) ir svyruoja nuo neseksualinių kontaktų, seksualiai motyvuotų – kuomet pareigūnai sustabdo automobilį (pagrįstai arba ne), jog iš arčiau pažvelgtų ar gautų informacijos apie vairuotoją, iki tiesioginio sekso tarp pareigūno ir civilio, kurį inicijuoja arba pareigūnas, arba civilis. Tačiau kokios gi tokio elgesio priežastys? Remiantis T. M. Maherio tyrimu (2003:369), išskiriami aštuoni pagrindiniai veiksniai, lemiantys seksualiai neetišką pareigūnų elgesį (nuo labiausiai iki mažiausiai darančio įtaką): asmeninė moralė ir vertybės, savikontrolė, nerimas dėl sutuoktinio ar kito svarbaus žmogaus reakcijos, neetiško elgesio galimybių prieinamumas, drausminės priemonės, taikomos departamento, departamento aplinka ir/arba būrio užduotys, tinkamo vadovavimo trūkumas, kolegų spaudimas, departamento formali rašytinė politika apie neetišką seksualinį elgesį. Vis dėlto, tai – patrulių subkultūros norma, t.y. kiekvienas pareigūnas bent kartą yra seksualiai neetiškai pasielgęs darbo metu. Šioje vietoje verta paminėti, jog tarp pareigūnų vyrauja tylos kodeksas. Tai reiškia, jog pareigūnai dėl tokio elgesio vienas kito neskundžia (2003: 373).

Kalbėdamas apie vyriškumo (konkrečiai mačo) ir rizikos santykį Amerikos policijoje, S. Herbertas, policininkus padalina į dvi grupes (1998:9). Pirmoji grupė apibūdinama kaip siekianti patekti į pavojingas situacijas, kuriose iškyla grėsmė ne tik jos nariams, bet ir aplinkiniams. Šio tipo pareigūnai mėgaujasi persekiodami ar vydamiesi įtariamojo automobilį, trumpai tariant, tai – gatvių patruliai, pasižymintys tokiomis vyriškomis savybėmis kaip drąsa ir stiprybė. Kitai grupei tyrėjas priskiria pareigūnus, siekiančius išvengti pavojų. Šie pareigūnai feminizuojami ir išjuokiami pirmosios grupės atstovų, nes neturi pakankamai stiprybės, kad atitiktų rizikos/mačizmo normatyvinę tvarką. Kitaip tariant, tokio elgesio potekstė – policininko darbas pavojingas ir netinkamas bailiams (1998:10). Remiantis teoretiku, galima daryti prielaidą, jog pajuokiant feminizuojamus pareigūnus, atskleidžiamas ir neigiamas požiūris į moteris ir moteriškumą, kuriam nėra vietos vyriškumu persigėrusioje aplinkoje.

Teoriniu požiūriu agresija yra siejama su vyriškumu, tačiau šią savybę kaip policijos subkultūros, kurioje dominuoja vyrai, dalį pabrėžia ne visi autoriai. Vis dėlto, šioje aplinkoje tikrąjį vyriškumą įkūnija ne pareigūnai, dirbantys kabinetuose, bet gatvių patruliai, nes jie savo kasdienybėje gali panaudoti fizinę jėgą, emocinę kontrolę, susidurdami su pavojumi ar sužalojimais (Brown, 2007:206). Yra mokslininkų, manančių, jog policijos subkultūra dėl perdėtos agresijos arba piktnaudžiavimo agresija gali būti apibūdinama kaip pykčio agresijos subkultūra (Griffinas ir

Bernardas, 2003). Šio reiškinio pagrindine priežastimi laikomas stresas, kadangi pareigūnai patiria stresines ir pavojingas situacijas, nuolatos turi būti budrūs, dėl to į pavojingus įvykius atsako daug agresyviau nei kiti žmonės. Taip pat pavojų matymas ir agresyvus atsakas į juos – socialinio uždaramo padarinys (2003:8).

Šalia anksčiau minėtų bruožų, svarbiu tampa kompetencijos klausimas. Gerai atliekamas darbas kiekviename policijos skyriuje suvokiamas skirtingai: vienur tai – suėmimų skaičius, kitur – efektyvus bendravimas su civiliais. Kompetencija taip pat laikomas krūvis, kurį policininkai turi atlaikyti, stengdamiesi išvengti kolegų pagalbos susidorojant su užduotimis (Herbertas, 1998:12–13).

Dar vienas svarbus policijos subkultūros elementas, apie kurį teorizuodamas policiją kalba S. Herbertas (1998:10) – saugumas. Tai reiškia, jog policininkai vienas kitą skatina saugoti savo ir kitų gyvybes ir parodo pasitenkinimą, kuomet užduotis baigiasi be nelaimingų atsitikimų. Saugumo svarbą atskleidžia ir tai, kaip pareigūnai apibrėžia situaciją ir prie jos „prieina“: siekiama gauti kuo daugiau informacijos apie įvykį, domimasi, ar įvykio dalyviai ginkluoti, kaip jie atrodo, kur yra.

Apibendrinant poskyrį, galima sakyti, jog policijos subkultūra tyrinėjama skirtingais aspektais – pasitelkiant oficialių ir neoficialių normų tvarkas bei jų tarpusavio sąveikas ar patriarchatą kaip atspirties tašką „operuojant“ policijos socialinį pasaulį. Taip pat, jeigu policijos subkultūrą laikome postmodernia subkultūra, tuomet jos unikalumas gali būti matomas ir per lyties (šiuo atveju, vyriškumo) kintamąjį, kitaip tariant, gali būti analizuojama lyties ir jos konstravimo aspektu (žr. 1.1.).

1.2.2. Cinizmas ir įtarumas – policijos subkultūros bruožai

Cinizmas policijos pasaulyje suprantamas kaip pesimistiškas ir įtarus pareigūnų požiūris į savo darbą ir visuomenę kaip tokią. Tačiau kokie veiksniai lemia pareigūnų ciniškumą? Pirmiausia, remiantis J. Caplanu (2003:306), policininkai patiria nepasitenkinimą, sklindantį iš visuomenės, kuri nevengia patarimų, komentarų, kaip policininkai turi elgtis. Be to, darbo metu pareigūnai patiria visuomenės narių įžeidinėjimus, nepagrįstus kaltinimus dėl jėgos panaudojimo, nors pamišta, kad policininko pareiga – sukontroliuoti agresoriaus veiksmus (2003:307). Taigi netiesioginis policininko darbo kontroliavimas ir kritika tų, kurie neturi jokio supratimo apie šį darbą – viena iš svarbiausių priežasčių, kodėl policininkai tampa ciniškais ir susvetimėjusiais visuomenės atžvilgiu.

Kitos savybės, priskiriamos pareigūnams – įtarumas ir solidarumas. Anot mokslininkų, įtarumo atsiradimą lemia pavojus – dažnas „palydovas“ policininko darbe. Tačiau pabrėžtina, jog

anksčiau minėtas cinizmas ir įtarumas dažniausiai iš darbinės aplinkos persiduoda į gyvenimą, egzistuojantį už darbo ribų, paveikdamas policininko kaip žmogaus asmenybę. Solidarumas, kaip ir cinizmas, tarp policininkų iškyla dėl visuomenės kritikos ir pašaipų. Kaip galima išgyventi be solidarumo ir cinizmo, kuomet kasdien susiduriama su visuomenės arba meile, arba priešišku (pažeidėjai šaukia ant pareigūnų, juos kolinėja, grasina); kuomet sustojus išgerti kavos ar pavalgyti, pareigūnai kaltinami tinginiavimu (dauguma nesuvokia paprasčiausių dalykų – valgoma ir geriama kava tam, kad pareigūnas išliktų budrus, neužmigytų dirbdamas naktinėje pamainoje); kuomet visi policininkai, visuomenės įsitikinimais, yra blogi ir korumpuoti (2003:309–310)?

Nors cinizmas teigiamai vertinamas tarp policijos pareigūnų ir svarbių asmenų policijos organizacijoje (cituojami Ansonas, Mannas ir Shermanas, 2003:307), nes pasitarnauja pavojingame darbe, kuriame, pasitelkę minėtas savybes, pareigūnai būna geriau pasirengę netikėtumams, tačiau cinizmas, fizinė ir emocinė našta atima iš pareigūnų idealizmą ir entuziazmą, be to, į pensiją išėję jauni policininkai fiziškai tokiais nesijaučia (cituojamas Barkeris, 2003:311).

Atsainus valstybės požiūris į policininkus ir visuomenės nusistatymas policininkų pasaulį daro dar uždaresnį, dar labiau padidina ir taip jau ryškią atskirtį tarp pareigūnų ir visuomenės narių. Kadangi cinizmas, įtarumas ir nepasitikėjimas – ne tik policijos subkultūros bruožai, bet ir asmenybės dalimi už darbo ribų tampančios savybės, tai perša mintį, jog neigiamai gali būti paveikiama ir psichinė, ir fizinė policininkų sveikata. Taigi galima sakyti, jog policijos subkultūros tyrimai yra itin svarbūs siekiant išspręsti minėtas problemas arba bent jau sumažinti jų intensyvumą ir progresavimą.

1.2.3. Policijos subkultūros kritika

Savotišką kritiką esamai policijos subkultūrai, pabrėždamas pareigūnų sveikatą, pateikia M. Malminas (2012). Jis policijos subkultūrą vadina įstatymų vykdymo arba tironiška subkultūra. Anot M. Malmino, šioje subkultūroje pabrėžiama stiprybė ir nepriklausomybė, taip pat pareigūnai nuolatos verčiami jaustis taip, tarsi jie gali susitvarkyti bet kokioje situacijoje, kitaip tariant, sukuriama nenugalimumo fasadas. Tačiau kur glūdi problema? Šioje itin vyriška laikoma subkultūroje vengiama, nepaisoma emocijų, jos slepiamos, nekalbama apie savo problemas, giliausias žaizdas ar baimes, nes nenorima parodyti silpnumo ir tapti pajuokos objektu tarp kolegų. Kitaip tariant, pareigūnai jaučia, jog turi būti nepalaužiami ir su savo skausmu susitvarkyti patys. Tačiau policininkų užsisklendimas ir neišspręstos traumos gali sukelti depresiją, nerimą, agresiją, privesti prie savidestrukcijos (pvz., savižudybės, nesaikingo alkoholio vartojimo).

Policiją kaip organizaciją ir subkultūrą kritikuoja ir M. H. Chae ir D. J. Boyle'as (2013), kalbėdami apie pareigūnų kasdienybėje ir organizacijos viduje egzistuojančius stresorius, privedančius prie fizinės ir psichinės sveikatos sutrikimų, savižudybių ar minčių apie gyvybės nutraukimą. Atlikdami darbą, pareigūnai patiria emocinių būsenų „persijungimą“ iš pasyvios į aktyvią (pvz., kuomet laukiama iškvietimo, o jo sulaukus, imamas persekioti ginkluotas nusikaltėlis, tenka tiesiogiai panaudoti ginklą sužeidžiant ar nužudant), o tai sukelia ne tik stresą, bet ir įvairias psichologines traumas. Nors kasdienio darbo metu patiriamos emocijos, būsenos prisideda prie psichinės ir fizinės sveikatos pablogėjimo, tačiau didžiausią įtampą kelia policijos organizacijos vidinė tvarka. Anot mokslininkų, organizacinio streso šaltiniais tampa vadovybė, autonomijos trūkumas, tarpasmeniniai konfliktai tarp pareigūnų (2013:93). Tai reiškia, jog pareigūnai turi paklusti vyresnybei, o kuomet kyla konfliktai tarp žemesnį rangą turinčių pareigūnų ir aukštesnes pareigas užimančių kolegų, nukenčia darbo įvertinimas. Kitaip tariant, vyrauja pernelyg didelis subjektyvumas, nes labiau vertinami geri socialiniai ryšiai ir nuo to priklauso paaukštinimas, karjeros galimybės nei nuopelnai. Tokia vyraujanti aplinka verčia pareigūnus jaustis neįvertintus, sumažėja jų motyvacija, norima išeiti iš darbo anksčiau laiko. Taigi administracinis neefektyvumas, prastas vadovavimas ir prasti tarpasmeniniai ryšiai, autonomijos nebuvimas ir subjektyvumas kelia stresą, vedantį prie kitų psichologinių sutrikimų, tokių kaip nerimas, klinikinė depresija, savižudybės arba mintys apie ją (Chae ir Boyle'as, 2013:94–96).

Taip pat verta atkreipti dėmesį į pamaininio darbo svarbą. Remiantis moksliniais tyrimais, tai organizmui sukelia daug streso, sutrikdo normalų miego režimą, nes darbas pamainomis, naktimis išbalansuoja žmogaus biocheminius ir neurologinius procesus. Dėl to sutrinka hormonų veikla, atsiranda širdies ligų, emocinių sutrikimų (emocijų valdymas), beviltiškumo, nevilties jausmas, mintys apie gyvybės nutraukimą (ten pat).

Tačiau šalia kritikos strėlių, nukreiptų į policijos subkultūrą, norisi kelti klausimą o ką daryti, kad situacija pasikeistų į gerąją pusę? Teoriniu požiūriu skatinama kurti ir įgyvendinti įvairias prevencines programas, padėsiančias pareigūnams geriau psichologiškai pasiruošti trauminėms situacijoms, išspręsti dabartines psichologines problemas, taip apsaugant ne tik juos, bet ir šeimos narius, neleidžiant neigiamiems aspektams (tokiems kaip pyktis, agresija, fizinė prievarta, žodiniai ar psichologiniai užgauliojimai) paveikti asmeninio gyvenimo. Pažymima ir tai, jog pačios organizacijos vadovybė turi pripažinti jų aplinkoje vyraujančias problemas ir stengtis kurti sveikatai palankesnę aplinką (Chae ir Boyle'as, 2013:102–107). Tačiau aš manau, kad pirmiausia, turėtų pasikeisti pati visuomenė arba plačioji kultūra, kurioje egzistuoja ideologijos (pvz., lyčių ideologija, formuojanti lyčių vaidmenų sampratą, kas yra vyriška, o kas moteriška), neabejotinai veikiančios policijos pasaulį. Kaip gi taip? Juk policijoje dirba ne kas kitas, o tos

pačios kultūros ar visuomenės nariai, kitaip tariant, policija – visuomenės atspindys. Taigi jeigu pasikeistų visuomenės sampratos, sugriūtų kuriami nenugalimų ir antžmogiškų policininkų įvaizdžiai, automatiškai pasikeistų ir policijos vidinė sistema – sumažėtų veiksmų skaičius, neigiamai veikiančių policininkų sveikatą ir jų gyvenimo kokybę už darbo ribų. Tačiau, kaip teigia R. Weitzeris (2005:21), pasiekti greitų pokyčių ar įgyvendinti reformas nėra taip paprasta.

1.3. Teorizuojant vyriškumą ir jo raišką policijos subkultūroje

1.3.1. Hegemoninis vyriškumas

Remiantis hegemoninio vyriškumo tyrėjais R. W. Connell ir J. W. Messerschmidt (2005:843), hegemoninis vyriškumas – praktikų konfigūracija, kuriama atsižvelgiant į lyčių santykių struktūrą. Hegemoninis vyriškumas taip pat atsiranda esant nuolatiniam santykiui ne tik su subordinuoto vyriškumo formomis, bet ir norma laikomu moteriškumo modeliu. Minėti tyrėjai prideda, jog vyriškumas kaip praktikų konfigūracija yra atskleidžiama ir kaiti laike (2005:852). Tai reiškia, jog hegemoninis vyriškumas nėra statiškas, bet priešingai, kaip ir kitos vyriškumo formos, yra veikiamas tam tikrų sociokultūrinių, politinių aplinkybių ir kinta. Verta pastebėti ir tai, jog nėra vienos universalios hegemoninio vyriškumo formos. Kiekvienoje visuomenėje ir kultūroje vyrauja savitomis normomis laikomos ne tik išorinės, bet ir vidinės vyriškam vyrui priskiriamos savybės. Todėl R. W. Connell ir J. M. Messerschmidtas žodį vyriškumas vartoja daugiskaitos forma – vyriškumai (angl. *masculinities*). Tam pritaria ir kiti tyrėjai, teigdami, jog netgi pačiose homogeniškiausiose šalyse, institucijose, organizacijose nėra vieno vyriškumo modelio (cituojami Valdésas ir Olavarríasas, Ishii-Kuntzas, Higate'as, 2005:835).

Lyčių antropologai lytį vadina simboline sistema, turinčia savo kultūrinės reikšmės, kurios nėra statiškos. M. Strathern (1988) pabrėžė, jog nėra vienos lyčių vaidmenų tvarkos, kurią galima įsprausti į vyravimo/paklusimo dichotomiją. Toks požiūris, anot Britų antropologės – vakarietiško mąstymo primetimas (Čiubrinskas, 2007:222). Taip pat ji pažymėjo, jog egzistuoja lyčių (moteriškumo ir vyriškumo) interpretacijų įvairovė, priklausanti nuo skirtingos kultūros. Vadinasi, ir hegemoninio vyriškumo formų gali būti ne viena, priklausomai nuo vietos ir laiko. Su tuo sutinka antropologas M. V. de Almeida (1997:1), hegemoninį vyriškumą vadinantis pagrindiniu tam tikros kultūros modeliu, kuris nėra įgyjamas praktikų metu ar nuosekliu ir ilgalaikiu būdu, bet skatina kontroliuoti visas moteris ir visus vyrus. Dar antropologas prideda, jog hegemoninis vyriškumas – pagrindinis elementas lyčių tvarkoje. Anot jo, patriarchytas galėtų būti terminas lyčių tvarkai,

kurioje hegemoninis vyriškumas nusako moteriškumo ir kitų subordinuotų vyriškumo formų pavaldumą, nusakyti (1997:3). Remiantis hegemoninio vyriškumo samprata, moterų galimybė gimdyti vaikus, maitinti juos krūtimi ir apskritai suteiki meilę ir rūpestį jas sieja su gamta ir tuo pačiu neleidžia moteriai dalyvauti viešojoje sferoje (1997:14).

Kita vyriškumo antropologė A. Cornwall (1997:12), hegemoninį vyriškumo modelį sieja su dominavimu ir galia. Tačiau tyrėja pabrėžia, jog esant skirtingam kultūriniam kontekstui, skiriasi ir galią suteikianti vyriškumo forma. Taip pat kaip ir kiti anksčiau minėti tyrėjai, A. Cornwall pastebi, jog hegemoninis vyriškumas gali tapti tironišku ne tik moterims, bet ir vyrams, nes, visų pirma, ne visi vyrai turi galią, o antra, ne visi vyrai paklūsta ir atitinka hegemoninio vyriškumo normas (1997:11).

Vis dėlto, R. W. Connell (2003:253), kalbėdama apie vyriškumą globaliu mastu, sako, jog analizuojant vyriškumo reiškinį vietinio suvokimo negana, nes didelio masto procesai (pasaulinės rinkos santykiai, migracija, etniniai/kultūriniai konfliktai) veikia vyriškumo modelių konstravimą valstybės ir vietos lygmenimis. Taip pat sociologė pateikia bendrą hegemoninio vyriškumo modelį pasaulinėje arenoje – transnacionalinį verslo vyriškumą. Tai reiškia, jog galia ir disponavimas ja yra tam tikros grupės vyrų (vadybininkų, verslininkų), kurie daro įtaką lokaliu, nacionaliniu ir transnacionaliniu lygmenimis, rankose (cituoju Connell, 2009:185). Tačiau ar galima visas pasaulyje egzistuojančias vyriškumo formas sutalpinti į vieną modelį? Su tuo nesutinka C. Beasley (2008:86, 97), sakydama, jog reikia iš naujo apsvarstyti terminą hegemoninis vyriškumas, plačiau pažvelgiant į šį fenomeną ir įvairių vyriškumo formų santykius globalu/lokalu sąveikos sankirtoje. Kitaip tariant, ne tik lokaliai, bet ir globaliai hegemoninis vyriškumas yra dauginis ir reikia matyti šių vyriškumų hierarchinius santykius. R. W. Connell hegemoninio vyriškumo samprata kritikuojama ir V. J. Seidlerio, sakančio, jog sutelkiant dėmesį į hegemoninius vyriškumus, nukenčia kitos vyriškumo formos, egzistuojančios tam tikroje kultūroje. Taip pat, nutildomi vyrai, kuriuos reikia išgirsti, ir kuriuos hegemoninio vyriškumo analizė verčia jaustis kaltais dėl savo vyriškumų ar jais gėdytis. Kitaip tariant, tyrinėjant vyriškumus, turi būti sukurta erdvė atspindžiui, kuriame turėtų atsispindėti įvairialypės kultūrinės vyriškumo formos (2006:8, 52, 104). C. Beasley hegemoninį vyriškumą siūlo suvokti ne kaip socialiai dominuojantį vyriškumo modelį, bet kaip politinį mechanizmą arba idealą, mobilizuojantį institucijas ir praktikas. Tokia samprata sukuria skydą, neleidžiantį nukrypti link vyrų, turinčių institucinę galią rankose, o tai reiškia, kad labiau koncentruojamasi ties įstatymine galia – vyrus turinčius arba ne tiesioginę galią (2008:91–94). Taip pat terminas hegemoninis vyriškumas tampa problematišku dėl to, jog dažnai yra maišomas su dominuojančia vyriškumo forma. Kuo šie vyriškumo modeliai skiriasi? Dominuojantis vyriškumo modelis tam tikroje vyrų grupėje dar nereiškia kultūriškai norma laikomos vyriškumo formos ar

vyrų galios legitimacijos moterų atžvilgiu (Beasley, 2008:86–87, 90; Messerschmidas, 2008:105). Taigi hegemoninis vyriškumas kaip terminas yra apgaubtas miglos ir diskusinės autorių sumaištis. Vis dėlto, hegemoninis vyriškumas išlieka svarbiu atspirties tašku, analizuojant vyriškumą hierarchijos ypatumus (tai, jog ne visos vyriškumo formos yra lygios), kitus alternatyvius vyriškumo ir moteriškumo modelius, jų atsiradimą hegemonijos priešaky.

1.3.2. Mačo vyriškumas

Mačo vyriškumu besidomintys tyrėjai mačizmą apibrėžia kaip elgesio savybių rinkinį, būdingą Lotynų Amerikos šalims, arba tiesiog kaip vyriškas, tiek teigiamas, tiek neigiamas savybes, priskiriamas minėtų šalių vyrams (Arciniega et al., 2008:19). Dažniausiai tai – smurtas, grubumas, polinkis į alkoholizmą, buvimą mergišiumi, gundytoju, vyru, valdančiu moterį. Vis dėlto, kaip pažymi mačizmą Meksikoje tyrinėjęs antropologas M. Guttmannas (2008:26), mačo bus greičiau pavadintas ne daug geriantis, o turtingas vyras. Mačizmas siejamas ir su hipervyriškumu, pasireiškiančiu minėtu smurtu ir agresija. Mačizmo etosui be minėtų bruožų priskiriamas ir seksizmas bei šovinizmas (cituojami Andersas et al., 2008:19). Tačiau kaip buvo minėta, mačizmas apima ne tik neigiamas savybes, bet siejamas ir su teigiamais dalykais, tokiais kaip šeimos apsauga, išmintis, darbštumas, atsakomybė, dvasingumas ir emocinis balansas, teisingumo ieškojimas (2008:20). Vadinasi, mačo vyriškumas – teigiamų ir neigiamų charakteristikų konstruktas. Mačizmas taip pat laikomas svarbia etninio identiteto dalimi, tai reiškia, jog vyras, atlikdamas vyriškus vaidmenis ir elgdamasis kaip mačo, patvirtina savo priklausymą Lotynų Amerikos kultūrai.

Anot J. C. Hernandez (2011:98), mačizmas reiškia buvimą stipriu, falocentrinu ir, svarbiausia, heteroseksuali. Vadinasi, tam, kad būtų pilnai įgyvendintas mačizmas, privaloma būti tradicinės orientacijos. Taip pat iš mačo vyro tikimasi, jog šis, kaip jau minėta anksčiau, bus apsuptas daugybės moterų, gers bei linksminsis vakarėliuose (2011:101). Vis dėlto, į mačo identitetą įeina ne tik minėtos vidinės savybės, per elgesį iškeliamos į viršų. Svarbiu dalyku tampa ir išvaizda, kuri signalizuoja apie mačizmą. Tai – skustos galvos, laisvi drabužiai, skrybėlės, spalvotos skaros, nešiojamos ant kaklo.

Mačizmo ideologija kitų tyrėjų nuomone, susideda iš keturių svarbiausių dalių – smurto, rizikos, sekso, vyro dominavimo moters atžvilgiu. Remiantis šia ideologija, visa tai, kas susiję su moteriškumu yra sumenkinama, o visa tai, kas vyriška – išaukštinama. Taigi visuomenė arba kultūra suskirstoma į silpnus ir stiprius pagal tai, kaip sėkmingai įkūnijamas tikras už moteriškumą pranašesnis vyriškumas (Mosheris ir Tomkinsas, 1988:64).

Mačo vyras taip pat pasižymi šaltumu emocijų atžvilgiu. Tai reiškia, jog nevyriška išreikšti moteriškomis laikomas emocijas, pavyzdžiui, liūdesį, sielvartą. Kitaip tariant, vadovaujamasi taisykle „Dideli berniukai neverkia.“ Vis dėlto, emocijų užgniaužimas pasireiškia kitais reiškiniais – dažniausiai tai būna agresija, pyktis, baimė (1988:67). Mačizmo sampratoje taip pat labai svarbiu dalyku tampa fiziškumas. Pastarasis reiškia nuolatinį rūpinimąsi kūnu, fiziniais poreikiais. Būti fiziškai kietam ir stipriam, mėgautis alkoholiu ir seksu, tolygu priimti ir vykdyti mačo gyvenimo būdą (1988:79). Taigi mačo vyras – konkuruojantis gyvenime, sportiškas ir atletiškas, ryžtingas, nedvejojantis, neemocingas (niekuomet neatskleidžiantis savo tikrų emocijų ir jausmų), stiprus, agresyvus, aktyvus ir galingas, niekuomet nemoteriškas „tikras“ vyras (cituojamas Ormanas, 1988:83).

Nepaisant to, jog mačo vyriškumas yra siejamas su Lotynų Amerikos, pietų Europos šalimis, tačiau dabar šis terminas vartojamas plačiaja prasme ir kultūrose, neturėjusiose tokio termino vyriškumui pažymėti. Mačo vyriškumas sutinkamas vyrams skirtose kosmetikos, drabužių reklamose, tarptautinio masto žurnaluose (Esquire, FHM, Men's Health), filmuose. Dėl plačiai po pasaulį paplitusio mačo termino ir jo vartojimo atliekant įvairius su vyriškumu susijusius tyrimus, šis vyriškumo modelis aptariamas ir kalbant apie policijos subkultūrą, pateikiant savitą jo interpretaciją (Herbertas, 1998; Brown, 2005).

1.3.3. Vyriškumo raiška policijos subkultūroje

Policijos subkultūroje vyrauja heteroseksualaus vyriškumo etosas (cituojamas Fieldingas, 2012:3; Miller et al., 2003:355). Heteroseksualaus vyriškumo simboliais policijos subkultūroje tampa itin pabrėžiama tradicinė orientacija – heteroseksualumas. Ten, kur išryškinamas heteroseksualumas, neabejotinai susiduriama su homofobija. Kitaip tariant, policijoje nėra nei tolerancijos, nei apskritai vietos homoseksualams: „<...homoseksualai – labiausiai nemėgstama socialinė grupė policijoje.“ (cituojamas Burke'as, 2003:360). Homofobiją atskleidžia su homoseksualais susijusių stereotipų akcentavimas, jų vadinimas „ligoniais“, pasileidusiais ir neturinčiais jokios moralės, juokeliai, pašiepiantys seksualines mažumas (2003:372). Vis dėlto, reikia pažymėti, jog homofobija bei seksizmu paženklinti juokai, pastabos – vidinė policijos subkultūros dalis. Tai reiškia, jog viešumoje pareigūnai šių dalykų nerodo (Barrie's ir Broomball, 2012:11). Reikia paminėti ir tai, jog egzistuojant ir puoselėjamam tradiciniam vyriškumui, minėtą homofobiją ir seksizmą papildo mizoginija, kuria remiantis, moterys objektyvizuojamos, suvokiamos kaip silpnos, pažeidžiamos, pasyvios. Anot S. S. Miller et al. (2003:366), homofobiniu ir seksistiniu humoru įtvirtinamas ne tik policijoje, bet ir visuomenėje priimtinausias vyriškumo

modelis – policijos pareigūnai suvokiami kaip visuomenės narių išankstinių nuostatų ir apskritai požiūrių lyčių atžvilgiu atspindys.

Policijos subkultūroje svarbiais elementais tampa hegemoniniam vyriškumui priskiriamos ypatybės, tokios kaip agresija, smurtas, pavojus, rizika, drąsa (Franklin, 2005:2), pasitikėjimas savimi, emocijų ribojimas (šaltai ir ramiai turima elgtis bet kurioje situacijoje), seksualinis aktyvumas (cituojami Johnsonas, Kilmarkinas et al., 2003:13–14). Dėl šių išreiškiamų bruožų, policijos subkultūra neretai pavadinama hipervyriška arba perdėtai vyriška. Tokį vyriškumo modelį vyrai policijoje išreiškia ne tik grupės lygmeniu, bet ir individualiai. Vis dėlto, kalbant apie riziką ir pavojų, verta pažymėti, jog nebūtinai siekiama sąmoningai patekti į rizikos ir pavojaus kupinas situacijas. Neretai tokie pareigūnai policijos subkultūrose, pvz., JAV – feminizuojami ir išjuokiami kolegų. Vadinas, jeigu skeptiškai ir su pajuoka žvelgiama į moteriškomis laikomas savybes, galima sakyti, jog tokiu būdu priešinamasi ir bet kokiam moteriškumui, ir jo raiškai policijos aplinkoje. Nenuostabu, jog policijos subkultūroje vyrauja ne tik homofobija, bet ir nenoras priimti moteris į kolektyvą ir laikyti jas lygiavertėmis partnerėmis. Galbūt todėl policija apibūdinama kaip priešiška aplinka moterims, nuspalvinta anksčiau minėto seksizmo ir mizoginijos spalvomis (2005:2).

Tiriamajoje aplinkoje vyriškumo sudedamąja dalimi laikoma fizinė jėga. Kai kurie mokslininkai sako, jog fizinės vyriškumo savybės yra laikomos pagrindinėmis vertinamomis savybėmis apibrėžiant policijos pareigūną (2007:216). Vis dėlto, atsiranda manančių, jog šiuo metu policijoje daugiau dėmesio skiriama efektyviam bendravimui, lankstumui, deryboms nei fizinei jėgai. Tai reiškia, jog policijos subkultūroje priimamos moteriškomis laikomos savybės, tokios kaip bendravimas, ir ypač tarpininkavimas, ir konfliktų sprendimas (cituojamos Vanstone ir Brown, 2007:207, 218). Vis dėlto, nesutinku su tuo, jog išvardinti elementai – moteriškos ypatybės. Manau, jog minėti kintamieji turėtų būti labiau suvokiami kaip policijos subkultūros bruožai, o ne moteriškos savybės.

Neatskiriama policijos subkultūros ir vyriškumo dalimi laikomas alkoholio vartojimas, kartu tampantis viena iš problemų, su kuriomis susiduria policijos pareigūnai – priklausomybė alkoholiui ir piktnaudžiavimas juo (Chae ir Boyle'as, 2013:99). Policininko darbe alkoholis tampa priemone, padedančia atsikratyti patiriamo streso, psichologinės įtampos, emocinio disonanso, kolegų spaudimo, kitaip tariant, alkoholis vartojamas siekiant įveikti kasdienę darbo rutiną ir vidinės subkultūros sukeliama stresą. Daugumai pareigūnų alkoholio vartojimas – ne tik visuotinai priimtina priemonė įtampai sumažinti, bet ir priemonė geriems santykiams policijos bendruomenėje palaikyti (ten pat). Socialiniams ryšiams užmegzti, ištikimybei, pasitikėjimui, vyriškumui tarp kolegų parodyti alkoholis vartojamas pareigūnų švenčių, susibūrimų metu (cituojami Dietrichas ir Smithas, 2003:17). Kitaip tariant, dauguma pareigūnų yra spaudžiami vartoti alkoholį, nes kitu

atveju yra laikomi asocialiais ir nepatenkančiais į subkultūros rėmus – nesį vienas iš savų. Vis dėlto, alkoholio vartojimas, nulemtas anksčiau minėtų veiksnių, priveda prie kitos problemos – smurto, neretai persikeliančio į namų aplinką. Taip pat verta paminėti, jog darbe gniaužiamos emocijos, laikomos vyriškumo bruožu, išliejamos šeimos nariams, pasireiškiančios ne tik smurtu, bet ir žodiniiais ir psichologiniais užgauliojimais (2013:100–101).

Taigi vyriška laikoma policijos subkultūroje svarbiu policininko bruožu tampa tradicinė seksualinė orientacija, drąsa, pasitikėjimas savimi, nebijojimas patekti ir susidoroti su pavojingomis ir rizikingomis situacijomis. Tai, jog tiriama aplinka pasižymi stipriu priešišku homoseksualams, perša mintį, jog priešiška nusiteikiama ir prieš moteris bei moteriškumą kaip tokį. Priešiško seksualinėms mažumoms ir moterims motyvai tampa vyriškumo patvirtinimo ir išsaugojimo strategijomis tarp policijos pareigūnų. Policijos subkultūros sudedamąja dalimi laikomas alkoholio vartojimas. Jis pateisina ne tik vyriškumą, bet ir patvirtina buvimą vienu iš bendruomenės narių. Neretai alkoholio vartojimas sukelia pašalinių neigiamų padarinių, tokių kaip priklausomybė alkoholiui, fizinis ir žodinis smurtas šeimoje.

II. LAUKO TYRIMO PRISTATYMAS

Lauko tyrimo tikslas

Iš vidaus pažinti patrulių subkultūrą, nes tik tokiu būdu galima pastebėti jų subkultūros ypatybes ir vyriškumo raiškas (arba ne). Kitaip tariant, eminis subkultūros pažinimas padės pamatyti, kaip tarp patrulių konstruojamas vyriškumas.

Tyrimo vieta

Tyrimas buvo atliktas patrulių rinktinėje Kaune, viename iš būrių, kurį paskyrė Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato vadovybė. Patrulių rinktinėje dirba apie 200 patrulių – didžiumą sudaro vyrai (yra tik keletas moterų patrulių). Taigi tyrimo vieta buvo pasirinkta sąmoningai – buvo ieškota vyriškos aplinkos policijoje, t.y. tokios aplinkos, kurioje vyrauja vyrai.

Tyrimo laikotarpis

Oficialiai tyrimas turėjo vykti nuo 2013 12 01 iki 2014 02 28. Tačiau tyrimas buvo pradėtas atlikti 2013 m. gruodžio 3 d.

Ėjimas į lauką

Pirmą kartą dėl įėjimo į lauką buvo deramasi 2013 m. liepos mėnesį. Kadangi pagrindinis nuovados vadovas atostogavo, jį pavaduojantysis nenorėjo manęs priimti. Tuomet dariau pauzę ir laukiau, kol baigsis atostogos. Beje, į tą pačią vietą sugrįžusiam vadovui neskambinau, nes pažįstamas, kuris man patarė kreiptis į pavaduojantįjį, apie pagrindinį vadovą atsiliepė neigiamai, t.y. jo santykis su šiuo vadovu buvo ne itin geras ir nenorėjo, kad prasti santykiai atsilieptų man. Tuomet dėl įvairių priežasčių ilgą laiką nebuvo einama derėtis dėl lauko. Vis tikėjaisi, nes buvo tartasi, kad pažįstamas padės susirasti tyrimo vietą, bet, deja, jo patarimai man neatnešė naudos. Kai jis patarė man kreiptis į aukščiausiąjį Kauno policijos vadovą, aš taip ir padariau – parašiau el. laišką, bet iki šiol negavau atsakymo. Tuomet susisiekiu su pažįstamu dar kartą prašydama patarimo. Štai kokios replikos lydėjo mano apsisprendimą atlikti tyrimą policijoje: „*Kas tave norės priimti, kas norės, kad tirtum juos kaip beždžiones?*“, „*Kodėl pasirinkai tokią temą?*“ (ištrauka iš užrašų). Galiausiai nebesikreipiau į jį. Tuomet kreipiausi patarimo į doktorantę, kuri rašė prašymą, eidama tyrimo daryti į kalėjimus. Ji man patarė eiti tiesiai pas norimos nuovados ar komisariato vadovą ir nesikreipti į pačias viršūnes. Be to, doktorantė man davė prašymo šabloną, kurį vadovaudamasi jos ir kito dėstytojo patarimais parašiau lapkričio viduryje. Pas pirmą vienos nuovados vadovą kalbėtis apie priėmimą į lauko tyrimą nuėjau lapkričio 26 d. Tačiau nuovada

mano tyrimui netiko, nes iš ten dirbančių 18 žmonių tik 4 buvo vyrai. Tuomet, iškart po susitikimo su nuovados viršininku, paskambinau patrulių rinktinės vadui. Jo nebuvo, tad tą pačią dieną dėl susitikimo paskambinau vėliau. Pavyko susitarti. Pas jį nuėjau lapkričio 27 d. Tam, kad mane galėtų priimti atlikti tyrimo, vadas turėjo gauti leidimą iš aukščiau. Jis pasakė, kad arba lapkričio 27 d., arba lapkričio 28 d. man paskambins. Vadas skambino lapkričio 28 d., bet nespėjau atsiliiepti. Tuomet jam perskambinau ir sužinojau, kad jis gavo leidimą ir galėsiu pradėti savo tyrimą, t.y. važinėti, būti su policininkais patruliais.

Prieš einant į lauką, buvo išklaustyta lyčių antropologijos ir sociologijos kursas, nemažai domėtasi vyriškumo samprata. Tačiau nebuvo domėtasi policijos subkultūra.

Tyrimo metodai

Dalyvaujantis stebėjimas. Dalyvaujantis stebėjimas – vienas svarbiausių metodų, taikomų antropologijoje. Jis leidžia labiau priartėti prie tiriamųjų, surinkti visų tipų duomenis ir paklausti rūpimų klausimų. Taip pat dalyvaujančio stebėjimo metu panyrama į tyrinjamą vietą, tačiau tuo pat metu išmokstama ir išnirti, kad būtų galima suintelektualinti tai, ką matei, ką išgirdai, pajutai, ir visa tai pateikti objektyviai ir įtikinamai (Bernardas, 2002). Vis dėlto, kalbant konkrečiai apie savo tyrimą, labiau norėjusi sakyti, jog buvo atliktas **stebėjimas iš dalies dalyvaujant**. Taip sakau, nes visą tyrimo laiką buvo praleista su pareigūnais patruliuojant, matant jų darbą, bendraujant su jais, kiek galima daugiau dalyvaujant su subkultūra susijusiose veiklose, ritualuose, pvz., instruktaže, tačiau buvo privaloma kiek įmanoma laikytis atokiau esant pavojingoms situacijoms, nesikišti:

Tada Vidmantas man davė savotišką instruktažą: kad negaliu kištis į sulaikymus, negaliu eiti su pareigūnais į avarijos ar įvykio vietą, taip pat į namus, pvz., butus, nes tai – privati nuosavybė, o aš nesu nei policininkė, nei policininkų rėmėja. Trumpiau tariant, liepė nesikišti ten kur nereikia. Labai prajuokino jo pasakyti žodžiai, kad nepulčiau suiminėjant (nusikaltėlių, jis turėjo omeny). (ištrauka iš užrašų)

Tyrimo pradžioje ir eigoje, buvo planuota iš kiekvieno informanto (pareigūno) paimti po tris interviu. Tačiau einant tyrimui į pabaigą, nebuvo gautas leidimas nei pratęsti tyrimą, nei imti iš pareigūnų interviu naudojant diktofoną. Dėl šios priežasties empirinėje dalyje naudojami **neformalus interviu** (Bernardas, 2006), kurių gausu lauko užrašuose.

Kalbant apie užrašus, norėčiau paminėti, jog didžiausią dalį sudaro **metodologiniai, aprašomieji ir analitiniai** užrašai. Šių užrašų metu buvo fiksuojama viskas, kas girdima, matoma,

elgesio ir aplinkos detalės. Esant ekstremalioms situacijoms, buvo daromi **trumpi užrašai** į knygelę ar mobilųjį telefoną.

Taip pat verta paminėti ir **dienoraštį** – užrašai, skirti asmeniškumams (baimėms, nerimui, emocijoms, sunkumams) išsakyti. Šie užrašai padės interpretuoti lauko užrašus, suvokti savo santykius su tiriamaisiais, nauja aplinka.

Visi duomenys buvo fiksuojami į sąsiuvinį, telefoną, o vėliau kuo greičiau perkelti į kompiuterį.

Informantai: Dovydas, Vidmantas, Aurimas, Feliksas, Dominykas, Sigitas, Aleksas, Antanas, Ovidijus, Linas, Laimis, Matas, Aloyzas, Edgaras, Žilvinas, Karolis, Justinas, Arvydas, Šarūnas. Informantų amžius – maždaug nuo 26–47 metų.

Etikos klausimai. Pagrindinės problemos.

Svarbiausias dalykas etikos požiūriu – informantų *anonimiškumas*. Tam, jog būtų užtikrintas anonimiškumas, buvo pakeisti tiriamųjų vardai, neminimas jų amžius ir būrys, kuriame buvo atliktas tyrimas. Be to, itin svarbu pateikti tyrimo informaciją taip, jog nebūtų pakenkta nė vienam iš informantų. Norėčiau pridurti, jog kai kurių tiriamųjų prašymu, buvo pašalintas nedidelis kiekis informacijos. Tyrimo pradžioje buvo užsiminta, jog baigus tyrimą, teks pateikti ataskaitą, kitaip tariant, *atsiskaityti* už tyrimą. Tačiau vėliau ir pabaigus tyrimą, nebuvo užsiminta apie ataskaitos reikiamybę, todėl ataskaita nebuvo pateikta. Taip pat norėčiau paminėti, jog tyrimo metu buvo atvejų, kuomet informantai vienas apie kitą skleidė informaciją, todėl man kaip tyrėjai reikėjo išlikti nešališkai, jog neįsivelčiau į gandus ir tai nesukeltų problemų toliau tęsiant tyrimą.

Visi informantai domėjosi, kokia mano darbo tema, buvo atvejų, kuomet klausė apie tyrimo rezultatus. Kadangi vienas informantas primygtinai prašė pateikti preliminarį išvadą, teko pateikti informaciją. Kitiems tiriamiesiems buvo pasakyta, jog per anksti daryti išvadą, todėl nieko nekomentavau. Nuo komentarų buvo susilaikoma ne dėl to, jog meluočiau, bet dėl to, jog tikrai dar nebuvo laikas kalbėti apie tam tikrą išvadą.

Taipogi teko didelę užrašų knygą pakeisti mažomis užrašų knygelėmis, nes pirmoji kėlė nerimą ir diskomforto jausmą tiriamiesiems, labai atkreipė jų dėmesį.

Pagrindinė problema, su kuria susidūriau atlikdama lauko tyrimą – draudimas atlikti interviu ir juos įrašyti į diktofoną. Manau, pusiau struktūruoti interviu būtų suteikę papildomos ir naudingos informacijos analizuojamai temai atskleisti, geriau suvokti pačią subkultūrą.

Kitos problemos

Kai kuriais atvejais, pavyzdžiui, važiuojant automobiliui, sutemus, negalint ištiesai laikyti įjungtos šviesos automobilyje (tai trukdė policininkams vairuoti), nebuvo galima daryti užrašų. Teko pasikliauti atmintimi, ir, žinoma, jeigu buvo galimybė, vos tik įlipus į automobilį, daryti užrašus ir pasižymėti kuo daugiau detalių. Taip pat užrašai nebuvo daromi, kuomet buvo matoma, jog dėl to policininkai jaučiasi nejaukiai (buvo atvejų, kai policininkai dairydavosi į mane ir žvelgdavo į mano užrašus, nerimaudami, ką pasižymėsiu).

Taip pat dėl didelių šalčių ar sveikatos sutrikimų nebuvo dalyvaujama tyrimo lauke. Jeigu nebūtų buvę šių trukdžių, būtų praleista daugiau laiko su patruliais.

Savirefleksija – subjektyvumo klausimas

Kadangi aš kaip antropologė patenku į postmodernumo laikmetį, negaliu savo etnografijoje išmesti *subjektyvumo*. Anot C. Geertzo, (cituojamas, 2008:31), rašant etnografiją svarbu atsižvelgti į tai, kaip mano kaip tyrėjos (-o), kultūriniai ir asmenybės bruožai veikia tiriamą lauką; kokius klausimus ir kaip juos užduodu, kaip užvedu diskusiją ir joje dalyvauju. Remdamasi postmodernios antropologijos požiūriu į etnografiją, darau prielaidą, jog mano lytis, amžius, studijuojamas dalykas, mano pačios elgesys, charakteris, apranga lėmė tiriamųjų elgesį, kalbą: dauguma informantų su manimi elgėsi gana nevaržomai ir žaismingai (dauguma galvojo, kad esu jaunesnė nei iš tiesų esu), vartojo daug keiksmazodžių, su seksu susijusių juokų. Manau, jog jeigu mano vietoje būtų buvusi kur kas vyresnė ir solidesnė moteris arba vyras, jų elgesys ir bendravimo maniera būtų buvusi kitokia.

Įtakos tiriamiesiems galėjo turėti ir mano požiūris į policininkus, kurias atsinešiau ateidama į lauko tyrimą – visada policininkus gerbiau ir maniau, jog jų darbas sunkus, pavojingas ir per mažai apmokamas.

Dar vertėtų pridurti, jog negalėjau atsikratyti emancipacijos. Buvo atvejis, kai vienas policininkas norėjo sumokėti už mano pietus, bet neleidau; kiti – pirmą praleisdavo pro duris, atidarydavo automobilio dureles – kai kada nesusilaikydavau ir pasakydavau, jog galiu ir pati. Taip pat kartais buvo sunku klausytis, kai policininkai žeminančiai kalbėdavo apie moteris, nes palaikau liberalaus feminizmo idėjas. Buvo atvejis, kai nesusilaikiau ir beveik susibariau su vienu policininku, nes jis bjauriai kalbėjo apie moteris – kaip apie vyro nuosavybę, daiktą. Netgi jam trinktelėjau per petį. Šioje vietoje norėčiau save pakritikuoti – tai nebuvo etiška mano kaip tyrėjos atžvilgiu. Taip pat nemalonu buvo girdėti, kai gėjus vadino įžeidžiančiais žodžiais, nes palaikau seksualines mažumas ir jos atstovų turiu tarp pažįstamų.

Psichologiškai aš nesijaučiau blogai būdama vyriškoje aplinkoje, nors vyrai ir flirtavo su manimi, „mėtė“ su seksu susijusius ar grubius juokelius. Kadangi pati esu juodo humoro gerbėja, manęs jų žodžiai mano link nežeidė, nors kartais ir nusibosdavo. Tiesiog kaip jie su manimi, taip ir aš – prisitaikiau prie jų bendravimo manieros.

Surinkta empirinė medžiaga

- 8 A4 formato puslapiai ir 3 mažos užrašų knygelės lauko užrašų – 55 kompiuteriniai lapai.

III. TYRIMO DUOMENŲ INTERPRETACIJA

3.1. Hierarchija bendruomenėje

3.1.1. Organizavimosi principai

Kaip ir kiekviena organizacija, taip ir analizuojama patrulių subkultūra turi savo hierarchinę sistemą. Valdžios viršuje yra patrulių rinktinės vadas, turintis savo pavaduotoją. Žemiau eina rinktinės būrių vadai ir jų pavaduotojai. Patruliai turi paklusti savo būrio vadui, jo nurodymams, paskyrimams. Jeigu nėra vado (pvz., atostogauja, serga), vadą pavaduoja pavaduotojas. Patruliai ataskaitas apie darbo rezultatus (po pamainos) grįžę į rinktinės būstinę pateikia vadui arba jį pavaduojančiam asmeniui. Jeigu nėra nei vado, nei jį pavaduojančiojo asmens, ataskaitos duodamos kito būrio vadams arba pavaduotojams. Nors teoriškai patruliai turi klausyti vado arba jo pavaduotojo, tačiau kartais patruliai elgiasi savaip:

Paklausė pavaduotojas Ovidijaus, ar pavairuos mašiną (Ovidijus vėl atrodo nepatenkintas). Jis: „Tas pavairuos (rodo į Aloyzą).“ Pavaduotojas pasakė, kad šiaip jam (Ovidijui) eilė vairuoti. Ovidijus apsimetė, kad nieko negirdėjo. (iš užrašų)

Buvo pastebėta, jog patrulių elgesys priklauso nuo to, koks asmuo duoda nurodymą. Būrio, kuriame atlikau tyrimą, pavaduotojas buvo tolerantiškas ir lankstus – su juo galima derėtis, tačiau vadas – griežtas ir konkretus:

Aš: „Jaučiu, pas Simoną nebūtų jokių pageidavimų koncertų.“ Jis papurtė galvą. (iš užrašų)

Kalbant apie patrulius, vadovaujančio ir paklūstančio vaidmenys nėra ryškūs. Vienoje pamainoje dažniausiai dirbama po du. Kartu dirbančių pareigūnų rangai (pagal antpečius) skiriasi, pvz., poroje dirba jaunesnysis policininkas ir policininkas arba policininkas ir vyresnysis policininkas, arba viršila ir policininkas arba vyresnysis policininkas. Kiek teko matyti, dažniausiai vairuoja jaunesnis pagal amžių patrulis, tačiau ne visada, o dėl pareigų, atliekamų įvykio ar iškvietimo vietoje, pareigūnai susitaria tarpusavyje. Tiesa, teko matyti, kuomet vyresnis amžiumi ir rangų patrulis nurodinėjo jaunesniam pareigūnui, kuomet kartu patruliavo:

Aloyzas vis vadovauja Edgarui: nurodinėja, ką padaryti – tai tą paduok, tai pakviesk sunkvežimio vairuotoją. <...> Vėl girdžiu ir matau, kaip Aloyzas varinėja Edgarą. (iš užrašų)

Nors patruliai ir turi vadus, pavaduotojus ir vyriausiąjį vadą, tačiau apie iškvietimus jie informuojami iš dar aukščiau už rinktinės vadą esančiam Vyriausiajam policijos komisariatui (sutr.

VPK). Taip pat VPK informuojamas apie tai, kaip buvo susitvarkyta su įvykiu, situacija arba tada, kai važiuojama pietauti, vakarieniauti:

Iš Dominyko sužinojau, kad jis (VPK) yra Vytauto gatvėje, ten, kur areštinė: „Iš čia mes gaunam visus nurodymus.“ Taip pat į čia turi informuoti apie tai, kad važiuoji pietauti. (iš užrašų)

Taigi remiantis biurokratiniais nuostatais, aukštesnio rango pareigūnai, dirbantys kabinetuose, kontroliuoja žemesnio rango kolegas. Tačiau nepaisant biurokratinių sąlygų, gatvių patruliai elgiasi pagal savo žinias, o ne vado nurodymus. Žinoma, kaskart pasitaikius iškvietimui neįmanoma skambinti vadams ir klausti, kaip elgtis – patruliai žino įstatymus ir jais remdamiesi turi atitinkamai sureaguoti į situaciją, joje elgtis. Šioje vietoje galima pridėti, jog ne tik valdžia, bet ir įstatymai riboja pareigūnų elgseną ir veiksmus, tačiau įstatymai negali numatyti visų įmanomų scenarijų, pasitaikančių policininko darbe. Tai reiškia, jog policininkai turi galimybę interpretuoti situaciją pagal savo patirtį, morale.

3.1.2. Įtampos tarp patrulių ir viršenybės

Tyrimo metu nebuvo galima nepastebėti įtampos, vyravusios tarp vado ir patrulių. Konfliktas pasireiškė šiais būdais. Pirmiausia – prašymu nerašyti tam tikros informacijos, nes jos vadas nesupras ir kils problemų. Antra – patarimais man būti atsargiai su juo, nes jis mėgsta manipuliuoti žmonėmis, jais pasinaudoti. Tam, jog būčiau dar atsargesnė, buvo pasakyta, jog vado nieks nemėgsta, nes šis yra „daug nesąmonių pridaręs policininkams“. Kitų patrulių priešiškus vado atžvilgiu išryškėdavo per subtilius juokus arba grubesnius pasakymus:

Laimis su Matu sakė, kad tik ne jam (Simonui) duočiau ataskaitą, nes (juokauja) „jeigu jam duosi, tada mes tave vežam atgal.“ (iš užrašų)

Antanas vis bando įrodyti savo tiesą bet kuriuo klausimu – pydaru Darviną pavadina, kad Darvino teorija tik Simonas naudojasi, kad šis tiki ne į Dievą, o velnią. (iš užrašų)

Taip pat buvo kritikuojamas vadas dėl savo vadovavimo bruožų ir elgesio bruožų, nepriimtinių pareigūnams:

Mane vakar valandą už nieką tarkavo. Jis kaip kuria koja išlipa iš lovos – jam šiandien yra nuotaika, vakar nebuvo. (Aleksas)

Dar būtų galima pridurti, jog įtampa atsiskleisdavo tylą arba santūrumu vadui esant kabinete – tiek pavaduotojas, tiek patruliai elgdavosi solidžiau, nebūdavo grubių ir seksistinių juokų, triukšmo. Susidarė toks įspūdis, jog dauguma vado vengia, šalia jo būdami neatsipalaiduoja, negali būti savimi.

Remiantis dalyvaujančiu stebėjimu ir patrulių pasakojimais, norėčiau paminėti, jog neigiamam požiūriui į vadą susiformuoti turėjo įtakos ir tai, jog jis niekada nėra dirbęs gatvių patruliu. Kadangi pareigūnai kasdien dirba gatvėse, turi sukaupę darbo patirties, nenuostabu, jog elgiasi pagal savo sukauptas žinias – kaip gali žmogus, neprisilietęs prie tam tikro darbo, reikalauti kažko iš kito, duoti nurodymus, kaip reikia dirbti? Ši vado/patrulio dichotomija primena patrulio/visuomenės skirtį – kontrolę nori rodyti tie, kurie net nenutuokia darbo specifikos.

3.2. Patrulių subkultūros ypatybės

3.2.1. Pagrindiniai patrulių ritualai

Prieš pradėdant lauko tyrimą, patrulių rinktinės vadas mane informavo, jog pareigūnai nebūna patalpose, o:

<...> grįžta čia (į patalpas), 15 minučių – persirengia, apsiginkluoja ir važiuoja patruliuoti. Patruliavime dalyvauja du pareigūnai ir patruliavimas trunka 12 valandų. <...> Pabūna 12 valandų ir keičiasi. (iš užrašų)

Tačiau tai – tik keletas patrulių kasdienybės aspektų. Tyrimo metu teko pastebėti, jog pamaina prasideda (1) persirengimu uniforma, (2) apsiginklavimu. Visa tai trunka maždaug 10–15 minučių. Tada vyksta (3) instruktažas. Jeigu iki instruktažo lieka laiko, policininkai išeina į kiemelį prie durų (4) parūkyti. Instruktažas vyksta apie 15 minučių. Tuomet nueinama pasiimti kompiuteris ir kiti reikalingi atributai, pvz., tazeris – elektros šokas. Prieš palikdami būstinę pareigūnai (4) parūko (ne visuomet). Kiek teko stebėti ir dalyvauti, pareigūnai per pamainą daro (5) dvi pertraukas – pietų ir vakarienės, jeigu budima diena. Kiekviena pertrauka trunka po 30 minučių. Jeigu valgomi pietūs, dažniausiai užsukama į mieste esančias valgyklas arba pakelės kavinukes, kuriose greitai patiekiamas maistas – dienos pietūs. Per antrą pertrauką dažniausiai užsukama į degalinę nusipirkti užkandžių, kurie pačioje degalinėje ir suvalgomi. Likus maždaug pusvalandžiui iki pamainos pabaigimo, pamažu grįžtama į būstinę. Tuomet pareigūnai nueina (6) duoti ataskaitą vadams arba jų pavaduotojams. Galiausiai persirengiama (1).

Kalbant apie persirengimą ir apsiginklavimą, verta pažymėti, jog šių ritualų metu iš civilio vaidmens pereinama į patrulio vaidmenį, priimant jo identitetui būdingus bruožus. Instruktažas – laikas, kurio metu viršenybė (vadai, pavaduotojai) patruliams duoda nurodymus, pavyzdžiui, kokie nusikaltėliai ieškomi, parodomos jų nuotraukos, kad policininkai patruliuodami atkreiptų dėmesį,

jeigu pamatytų ieškomus asmenis. Be to, perspėjama, ko galima tikėtis iš ieškomų asmenų, pareigūnai skatinami būti atsargūs:

Instruktažo metu policininkams buvo rodomos trijų nusikaltėlių nuotraukos. Jiems buvo liepta įsidėmėti nusikaltėlių veidus, buvo pateikta žodžiu šiek tiek informacijos apie juos. <...> Toliau kalbant apie nusikaltėlius, buvo siunčiamos jų nuotraukos. Ir man parodo trijų jaunuolių veidus. <...> Instruktažą vedantis inspektorius liepia būti atsargiems, nes nusikaltėliai turi peilius. Inspektorius minėjo, kad vienas jų užpuolė senutę Kalniečių parke ir mėgino oraliniu būdu išprievartauti. (iš užrašų)

Dažnai prieš instruktažą arba po jo pareigūnai rūko – tai vyksta kasdien. Po keleto stebėjimų, nusprendžiau pačių policininkų paklausti, ar tai jų – vienas iš ritualų darbe:

Po instruktažo išeinu su vienu iš policininkų, su kuriuo turiu šiandien patruliuoti (Ovidijus), į lauką. Paklausiau: „Čia jūsų kaip tradicija parūkyti prieš išvažiuojant patruliuoti?“ Jis: „Jo.“ (iš užrašų)

Norėčiau pridurti, jog bepatruliuojant policininkai taip pat sustodavo parūkyti arba tai darydavo pertraukų metu. Remiantis tuo, jog policininko darbas pavojingas, nenuspėjamas, būtų galima daryti prielaidą, jog rūkoma, nes jaučiamas stresas, kitaip tariant, stresui nuraminti. Tačiau tyrimo metu buvo pastebėta, jog būstinėje esančiame moterų tualete taip pat buvo rūkoma:

Jaučiu rūkalų kvapą. Kažkur patalpose, gal buitinėse patalpose, rūko. Fui! <...> Fu! Jaučiu rūkalų kvapą. Tikrai kažkas rūko patalpose. Sėdžiu susiraukus, nes labai smirda rūkalais. Negaliu! (iš užrašų)

Apie 14:15 jaučiu rūkalų kvapą. Vėl kažkas kažkur rūko. Fui! Kai nuėjau į moterų tualetą, jis smirdėjo rūkalais – rūkė moterų tualete. (iš užrašų)

Taigi tai, jog ne visi patruliai rūkė, ir jog buvo rūkoma būstinės patalpose (nors patalpose rūkyti ir draudžiama) verčia manyti, jog iškelta prielaida apie stresą nėra iki galo teisinga. Tačiau to, jog rūkymas prieš instruktažą ir/arba po jo – patrulių ritualas, negalima paneigti.

Kalbant apie pertraukas, svarbu pasakyti, jog jeigu budima dieną, maždaug 12–13 val. vykstama pietauti. Žinoma, pertraukos laikas priklauso nuo to, ar yra iškvietimų, ar ne, taip pat ir nuo pačių pareigūnų susitarimo. Kartą teko budėti su dviem pareigūnais, kurie iki vakaro nedarė pertraukos. Kaip jau minėjau anksčiau, dažniausiai pietaujama arba valgyklose, arba kavinukėse. Pareigūnai visada valgo dienos pietus, nes tai greičiausiai paruošiama. Teko pastebėti, jog valgyklose maistas ne kokios kokybės:

Linas užsisakė sriubos, kažkokį neaiškios mėsos maltinį ir kompoto, Ovidijus – sriubos, silkės ir lietuviškų salotų, kurių nesuvalgė, nes jos buvo neskanios. Mane prieš tai perspėjo Ovidijus, kad čia ne kokia maisto kokybė, o aš atsakiau, kad žinau, nes esu čia ne pirmą kartą. (iš užrašų)

Pagrindinė priežastis, kodėl pareigūnai valgo prasta maisto kokybe pasižyminčiose vietose – pigu ir greitai. Jeigu užsimanoma valgyti vakare, važiuojama į degalinę – suvalgomas koks nors pusfabrikatis, atsigeriama kavos. Budint naktį, kuomet nieks, išskyrus McDonaldą ir degalines nedirba, užsukama kavos ar užkandžio į degalines. Kartą pasakiau, jog greitas maistas – nesveika. Tuomet vienas iš patrulių paklausė: „*O ką siūlai? Juk naktį nieks daugiau nedirba.*“ Taigi patuliai prisitaiko prie sąlygų ir valgo tai, ką tuo paros metu galima nusipirkti. Man kilo klausimas: „*O kodėl jie nepasiima maisto iš namų?*“ Tačiau iš buvimo lauke ir patrulių užuominų, veiksmų (*man pirmą kartą budint ir vos tik suvalgius mandariną, patrulis atverdavo langą, kad išsivėdintų maisto kvapas*) supratau, jog automobilis – darbo vieta ir joje nevalgoma.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, pareigūnai likus nedaug laiko iki pamainos pabaigos, surašo ataskaitą (kiek įvykių užfiksavo, kuriuo laiku ir pan.) ir grįžę pateikia už ataskaitų priėmimą atsakingam asmeniui. Būna atvejų, kai vadui nepatinka darbo rezultatai – būrio, kuriame atlikau praktiką, vadas kompetenciją suvokė kaip kuo daugiau užfiksuotų įvykių (remiantis patrulių pasakojimais), tai reiškia, jog geras darbas būna atliktas tada, kai būna užfiksuota daug įvykių, pažeidėjų. Žinoma, kompetencijos samprata gali skirtis tiek tarp vadų, tiek tarp pačių pareigūnų. Taip sakau, remdamasi stebėjimais. Dauguma patrulių atlieka darbą pagal save – nesistengia įtikti vadui ir, kaip jie sako, išprovokuoti pažeidimų. Galiausiai, policininkai persirengia, išeina iš policininko rolės, ir grįžta į civilio vaidmenį.

3.2.2. Saugumo svarba

Vienu iš policijos subkultūrai būdingų bruožų laikomas saugumas, ypač aplinkinių. Dar prieš įeinant į lauką, rinktinės vadas man liepė būti atsargiai, nesikišti, kur nereikia, kitaip tariant saugoti save kiek tik galima daugiau. Tyrimo metu ne kartą policininkai svarstė, kas būtų atsakingas, jeigu man kas nors atsitiktų, t.y. jiems rūpėjo mano saugumas:

Vėliau Feliksas manęs paklausė, kas atsakingas, jeigu man kas atsitiktų. Aš pasakiau, kad aš pati. O jie prieštaravo – sakė, kad jie už mane atsakingi. (iš užrašų)

Tada pasidomėjo, kas būtų kaltas, jeigu mane sužeistų. Jis teigė, kad nieks jo neinformavo apie mano saugumą. (iš užrašų)

Kiti patuliai kalbėdami apie mano saugumą būnant su jais, rodė nepasitenkinimą:

Jeigu koks bomžas atsisėstų ir šitai mergaitei iš alkūnės į nosį duotų ir sulaužytų, mes kalti liktumėm. Nes visi nusiplaut nuo savęs. O ką, taip negali būt? Gali. (iš užrašų)

Saugumo svarbą parodo ir tai, jog patruliai džiaugiasi, jeigu įvykis baigiasi be nelaimingų incidentų arba gyvybei pavojingų situacijų. Taip pat saugumą atskleidžia ir pareigūnų domėjimasis situacija, kuomet gauna iškvietimą: patroliams suteikiama informacija apie iškvietimo dalyvius, jų išorines savybes ir tai, ar jie ginkluoti, ar ne. Šios informacijos gavimas užtikrina saugesnę situacijos apibrėžimą ir priėjimą.

3.2.3. Cinizmas ir įtarumas

Atliekant tyrimą, buvo neįmanoma nepastebėti pesimistiško ir ciniško pareigūnų požiūrio į jų paties darbą:

Aleksas pradėjo kalbėti apie tai, kad šis darbas „šūdas“, parodė man mobilųjį telefoną ir pasakė, kad kitokio telefono policininkas negali nusipirkti, pradėjo skųstis, kad nuo automobilio, su kuriuo važiuoja, sėdynių skauda nugarą. (iš užrašų)

Paklausti patruliai, ar yra patenkinti šia profesija atsakė, jog ne. Štai kokie komentarai lydėjo atsakymą į šį klausimą:

Labai. Tiek patenkintas, jeigu susapnuoju, net triest norisi. (Antanas)

Ciniškumo ir pesimizmo priežastys – žemos algos, prastos darbo sąlygos, kitaip tariant, valstybės abejingumas jų atžvilgiu:

2002–2007 kėlė, kėlė, o paprastiem mirtingiems mažino, o nuo 2007 – bum. (Ovidijus)

Į rinktinę naujų neatėjo ir pridūrė, kad jei eini dirbti tokio darbo už 1300 Lt, tai „čia sau virvę pasidarai. Moteris daugiau Maximoj kasoj uždirba nei čia.“ (Linas)

<..> Parašyk, kad mašinos nešildomos, gal koks nors dėstytojas atsižvelgs. <...> Nieko čia gero nepamatysi. Jokio vyriškumo. Pesimizmas čia. Be prošvaisčių. (Laimis)

Tokie pareigūnų požiūriai į darbą verčia kelti klausimą: „O kodėl jie dirba šį darbą, jeigu nėra patenkinti sąlygomis?“ Viena dalis atsakė, kad mažai iki pensijos likę arba daug metų išdirbta, todėl gaila mesti arba neapsimoka išeiti iš darbo, nes kitu atveju negautų pensijos. Kitiems darbas įdomus, nėra fiziškai sunkus, o vienas atsakė, jog tapo policininku iš idėjos, nes norėjo padaryti kažką gero. Taip pat buvo ir tokių, kurie tapo policininku be konkrečios priežasties, o kiti nenorėjo apie tai pasakoti:

Bent pensiją gausi 700–800 Lt. O paskui jau kitur gali dirbti. (Ovidijus)

Jau kai 10 metų išdirbi – gaila. (Linas)

Iš idėjos. Gero padaryt norėjau. (Aleksas)

Nėra visai chujovai. Su kastuvu dirbt nereikia, o spaudimas visur tarp žmonių bus.
(Antanas)

Ciniškumo ir atsargumo priežastimis taip pat tampa įtemptas santykis su visuomene. Patruliai susiduria su civilių nepagarba, abejingumu, įžeidinėjimais, grasinimais, o tai skatina juos kaip subkultūrą užsisklęsti, atitolti nuo visuomenės narių, kitaip tariant susikuria dichotomija mes/jie:

Kad alga pasikeis, nieks nepasikeis. Visas požiūris į žmogų turi pasikeist. Kokia visuomenė, toks ir policininkas. (Antanas)

Vėliau bepatruliuodami, policininkai pastebėjo pažeidėją. Šis išlipo iš automobilio, bet ignoravo policininkus. Feliksas liepė jam parodyti dokumentus, bet vyras kalbėdamas telefonu nuėjo, tačiau paskui grįžo. <...> Pažeidėjas vienu metu padarė tris pažeidimus: kalbėjo telefonu, važiavo be šviesų ir be diržo. Tuomet „kindziulis“ (pažeidėjas) paklausė Felikso: „Kur galima skųst?“ Feliksas: „O ką jūs norit skųst? Jūs padarėt tris pažeidimus.“ Kindziulis: „Bet nieks nenukentėjo.“ Feliksas: „O kas turėjo nukentėt?“ (iš užrašų)

<...> Tada matome, kaip nepatenkintas pažeidėjas, įsėdęs į automobilį, parodo savo pyktį: užgazuoja, greitai važiuoja. Dominykas: „Gaidys. Dar šviesas užgesink.“ (iš užrašų)

Atvažiuome į vieną iš komisariatų pasiimti kažkokio vyro. Jis įsodinamas į bagažinę, kurioje yra dvi sėdynės. Girdžiu, kaip įsodintasis skambina telefonu ir liepia Vyckai atvažiuot į kelių policiją, nes „debilai“ (policininkai) vėl veža jį dėl kažkokio parašo. Vyras keikiasi. (iš užrašų)

Vėliau paklausiau policininkų, ar jiems nepikta, kai žmonės jų negerbia. Feliksas atsakė, kad pikta ir su tokiais, kurie rodo nepagarbą, reikia griežtai elgtis, nenusileist. Taip pat abu vyrai pabrėžė, kad reikia su išsišokėliais kuo ramiau kalbėt, nerodyti nervų, nes jie ir telaukia, kol pasakysi kažką provokuojančio, ką jie paskui prieš tave panaudos. Feliksas užsiminė, kad Amerikoje tai gerbia pareigūnus, o Dominykas pridūrė: „Prie sovietų buvo pagarba.“ (iš užrašų)

Taigi visuomenės požiūris į pareigūnus kaip į priešus, nepagrįstas į patrulius nukreiptas civilių pyktis ir nepasitikėjimas jų kompetencija policininkus verčia tapti ciniškais ir susvetimėjusiais visuomenės narių atžvilgiu. Tačiau policininkų socialinė grupė nėra uždara – ji sąveikauja su visuomene ir kyla klausimas, gal ir iš pareigūnų pusės yra kažkas, kas verčia civilius

peikti policiją? Anot patrulių, didžiausią įtaką daro žiniasklaida, nes klaidingai kuria policininkų įvaizdį ir taip kiršina visuomenę su pareigūnais:

Didžiulę įtaką daro televizija, daro užsakomąsias laidas. (Antanas)

Kita savybė, laikoma policijos subkultūros dalimi – įtarumas. Kaip teigia mokslininkai, šios savybės atsiradimą lemia pavojai, su kuriais pareigūnai susiduria darbe (Caplanas, 2003:311). Vis dėlto, nesutikčiau su šiuo pastebėjimu. Mano manymu, nepasitikėjimo jausmas kyla iš vyraujančios policijos ir visuomenės skirties – dėl nuolatinės kritikos, mėginimų apkaltinti korupcija ir kitais blogais dalykais, pareigūnai natūraliai tampa atsargūs ir įtarūs. Vieno budėjimo metu, pareigūnas mane visą buvimo laiką tiesiogine ta žodžio prasme tardė. Kito budėjimo metu pareigūnai su manimi beveik nekalbėjo, kol neišsiaiškino, kas esu, ir kokio mano tyrimo tema. Taip pat buvo atvejų, kuomet man būnant kabinete, atėjusysis pareigūnas išsivedė į koridorių pavaduotoją pakalbėti:

Apie 13:45 prabilo policininkai. Aloyzas paklausė, kodėl aš be uniformos. Edgaras: „Ne policininkė?“ Aš: „Ne.“ Jis: „Tai ką studijuoji?“ Aš: „Socialinę antropologiją.“ Aloyzas paklausia apie tyrimą. Edgaras juokaudamas: „Tai prie tavęs reikia atsargiai kalbėt.“ (iš užrašų)

Tada supratau, kad tas vyras pasikvietė pavaduotoją išeiti į koridorių pasikalbėti. Supratau, kad dėl manęs. Kai pavaduotojas grįžo, pasakė, kad manim nepasitiki. Atsakiau, kad nepažįsta, tai normalu, jog nepasitiki. Pavaduotojas pritarė. (iš užrašų)

Manau, jog nepasitikėjimą manimi kaip tyrėja ir įtarumą, jog turiu slaptų kėslų, ryškiai atspindi ir viršenybės mano prašymo pratęsti tyrimą ir atlikti interviu atmetimas.

Galiausiai remdamasi stebėjimu dalyvaujant, norėčiau pasakyti, jog patuliai – pirmieji iš policininkų, kurie atsiduria įvykio vietoje. Jie kaip ir greitosios pagalbos personalas ar gaisrininkai mato tai, kas yra bjauriausia, šlykščiausia – tikrąjį, nepagražintą vaizdą. Be to, kasdien susiduriama su asocialiais asmenimis, kurie dėl nusižengimų įsodinami į patrulių automobilį arba vyksta tiesioginis sąlytis su jais. Tad nėra garantijos, jog pareigūnai neužsikrės kokiu nors liga. Juk automobilių nieks nedezinfekuoja, o pareigūnai būdami čia ir dabar neturi galimybės bent nusiprausti rankas. Taigi pavojingas darbas, maži atlyginimai, valdžios spaudimas, valstybės abejingumas, visuomenės priešiškus – cinizmo, sarkazmo, pesimizmo šaltinis. Manau, daugelis jaustųsi taip pat, jeigu atsidurtų pareigūnų vietoje.

3.2.4. Keiksmožodžiai

Remiantis T. Jay'umi (2000:83), keiksmožodžių vartojimas (kokius keiksmožodžius vartojame ir kaip juos pasakome) – asmenybės identiteto emocinė dalis. Keikdamiesi, žmonės parodo, kaip jie patiria juos supantį pasaulį, atskiria save nuo kitų, išreiškia jausmus ir nuomonę apie kitus. Keiksmožodžių vartojimas mums nurodo, kas esame, kaip prisitaikome prie pasaulio. Keikiamasi, anot mokslininko, ne šiaip sau: keiksmožodžiai – identiteto dalis. Keiksmožodžių vartojimas taip pat siejamas su impulsyvumu ir vyriškumu. Anot T. Jay'aus (2000:84), tie, kurie keikiasi, dažniausiai nesąmoningai keiksmožodžius pasitelkia kaip priemonę asmeninoms būsenoms ar efektams pasiekti (pvz., sumažinti stresą) arba paveikti kitus (pvz., psichologiškai paveikti).

Pasirinktame lauke keiksmožodžiai buvo kasdienybė. Vos tik pirmą dieną įžengus pro būstinės duris, girdėjosi pareigūnų keikimai:

Tuo metu išgirdau keiksmožodžius (blet, pochui) iš šalia manęs buvusių policininkų. (iš užrašų)

Girdžiu, kaip Feliksas kalbėdamas keikiasi: „pyst“, „blet“, „užpiso“. (iš užrašų)

Staiga išgirstu, kaip keikia sėdynę, ant kurios sėdi: „Chui paimioš, nachui.“ (iš užrašų)

Aloyzas praneša apie įvykį ir paskui pasako: „Užsikruškit grabais“. (iš užrašų)

Vyrai ypač savęs neriboja, kuomet yra vien tik vyriška kompanija. Tačiau pareigūnai nevengdavo keiktis ir prie manęs. Tačiau kai kuriais atvejais, manau, jog pareigūnus ne tik užsisklęsti savy, bet ir mažiau keiktis arba nesikeikti visai skatindavo mano buvimas šalia. Kitiems darbo vieta – galimybė laisvai ir nevaržomai, vartojant keiksmožodžius, išreikšti save, nes namų aplinka juos riboja:

Pakalbėjęs, Aurimas nusikeikė „blet“ ir pasakė „atsiprašau“. (iš užrašų)

<...> pasakė, kad apskritai sunkiai įsileidžiami studentai ir aš esu naujas žmogus, todėl būnu „stabdis“ vyrams (kai kuriems) – jie nenori, negali atsiskleisti svetimam žmogui. (iš užrašų)

Namie tai gražiai šneku, o čia tai su bomžais... (Aleksas)

Verta pastebėti, jog keiksmožodžius kai kurie policininkai vartojo moteriai apibūdinti. Dažniausiai per keiksmožodžius atsiskleidė seksistinė ir mizogininė samprata apie moterį. Kitaip tariant, keiksmožodžiais buvo siekiama parodyti vyro viršenybę moters atžvilgiu, ją sumenkinti ir pažeminti:

Kiek vėliau per radiją groja Sel dainą „Laiškas iš Paryžiaus“. Antanas sako: „Kai tu tapsi kūrva pasaulinio dydžio...“ (iš užrašų)

Atėjus Feliksui, vyrai pradeda diskutuoti apie tai, kaip viena iš moterų Dominykui liepė ant jos nerėkti, o Feliksas sako: „Norėjau sakyti, ach, tu sena kūrva.“ (iš užrašų)

Paskui varna ir debile moterį išvadino: „Ai, bobą leisk prie vairo, tai...“ (iš užrašų)

Taip pat pasitelkiant keiksmažodžius ir kitus įžeidžiančius žodžius, buvo kuriamas seksualiai objektyvizuotos – vyrui bet kada seksualiai prieinamos moters įvaizdis (daugiau žr. 3.3.1.):

Groja Ingos Valinskienės daina. Antanas pagarsina dainą. Paklausiu: „Patinka Valinskienė?“ Jis: „Papisčiau.“ (iš užrašų).

Dar norėčiau paminėti ir tai, jog keiksmažodžių lavina pasipildavo temai pakrypus apie homoseksualus. Pareigūnai įžeidžiančiais žodžiais atskleisdavo neigiamą požiūrį, neapykantą seksualinių mažumų atstovų atžvilgiu, kitaip tariant, keiksmažodžiai su stiprių neigiamų emocijų prieskoniu atskleidė itin stipriai vyraujančią homofobiją tarp pareigūnų (žr. 3.3.2.).

Tiesa, buvo keletas pareigūnų, kurie keikėsi itin daug, o kiti – mažai arba beveik nesikeikė. Remiantis stebėjimais, keiksmažodžiai – policininkų subkultūros dalis, kitaip tariant, jų vidinės subkultūros bruožas. Taip sakau todėl, nes bendraudami su civiliais patruliai nesikeikdavo. Nors buvo atvejų, kuomet keiksmažodžių buvo nevengiama bendraujant su asocialiais, nuo alkoholio apsvaigusiais žmonėmis. Manau, sąmoningai suprantama, kada ir kur galima keiktis, o kada keiksmažodžių vengiama, t.y. keikiamasi prie tų, kurie mažiausiai sukelia pavojaus pareigūnams – tie, kurie pareigūnų neįskųs dėl keiksmažodžių, nes tiesiog dauguma jų neatsimins. Atsižvelgiant į tai, jog pareigūnų darbas rizikingas, jame neišvengiamai susiduriama su stresu, įtampa, galima daryti prielaidą, jog keikiamasi siekiant sumažinti stresą. Taip pat keiksmažodžiais atskleidžiamas nepasitenkinimas koku nors dalyku, situacija, žmonėmis, jų elgesiu. Keiksmažodžiai vartojami ir neigiamam požiūriui į moteris bei homoseksualus atskleisti. Galiausiai, esant aplinkoje, kurioje vyrauja vyrai, keikiamasi, natūraliai pradedi keiktis ir tu, nes keiksmažodžiais parodai ir patvirtini buvimą subkultūros dalimi.

3.2.5. Uniforma ir kiti atributai

Anot A. S. Blumbergo (cituojamas, 2003:306), kuomet policininkas užsideda uniformą, iškart patenka į atskirą subkultūrą, valdomą normų ir vertybių. Kitaip tariant, uniforma – policininkų subkultūros dalis, ne tik nurodanti jų priklausymą tai subkultūrai, bet kartu ir atskirtį plačiosios visuomenės atžvilgiu (cituojami Heidensohnas, Herbertas et al., 2005:13). Kalbant apie aprangą, tyrimo metu buvo pastebėta, jog kai kurie patruliai, išlipdami iš automobilio ir eidami į

įvykio vietą, prie pažeidėjo, užsideda kepurę. Tada man kilo klausimas, kodėl? Anot vieno iš informantų, pagal statutą pareigūnas privalo tokiu atveju užsidėti kepurę:

Negali lauke būti be galvos apdangalo. (Dominykas)

Vis dėlto, kad ir ką teigtų statutas, kai kurie pareigūnai išlipdami iš automobilio kepurės nesidėdavo. Tai galima paaiškinti tuo, jog ne visi ir ne visada patruliai laikosi šios taisyklės, kitaip tariant, taisyklės interpretuoja savaip.

Svarbiu policininko atributu ir jo subkultūros dalimi tampa ne tik uniforma, bet ir automobilis. Civilių akį iškart patraukia gatvėje važiuojantis ar stovintis pareigūnų automobilis. Taip pat verta paminėti pistoletą, kurį vieni pareigūnai nešiojasi dešinėje pusėje ant liemens arba ant dešinės kojos. Šaunamasis ginklas Policininko patrulio pareigūno tarnybinėje knygelėje apibrėžiamas kaip fizinės prievartos priemonė, naudojama esant griežtai apibrėžtomis sąlygoms. Taip pat ginklas gali būti ir, manau, yra simbolinė psichologės prievartos priemonė. Lauko tyrimo metu nė karto patruliams neprireikė panaudoti šaunamojo ginklo nei kaip fizinės, nei kaip psichologinės prievartos priemonės. Teko pastebėti, jog kai kurie patruliai su savimi nešiojasi tazerį – elektros šoką. Jis taip pat naudojamas fizinei prievartai parodyti. Kaip ir pistoletas taip ir tazeris nė karto nebuvo panaudotas tol, kol budėjau su patruliais. Pakakdavo griežtesnio žodžio, pakelto balso tono ir išsišokantys sulaikytieji nusiramindavo. Tačiau balso pakėlimą, griežtesnį pasakymą taip pat galima laikyti psichologinio smurto forma, kurią naudodami patruliai parodo savo galią. Gatvių patruliai taip pat automobilyje privalo vežiotis krivulę – lazdelę, skirta automobiliams stabdyti arba eismui reguliuoti. Ši priemonė, mano manymu – teisingumo ir tvarkos palaikymo simbolis.

3.3. Lyties samprata patrulių subkultūroje

3.3.1. Komplikuotas santykis su moterimi

Remiantis C. A. Franklin (2005:2), itin vyriška policijos subkultūra, kurioje ne tik patrulių, bet ir vadovaujančius postus užimančių vyrų skaičius yra kur kas didesnis nei moterų – priešiška aplinka moterims. Šioje subkultūroje nusistatymas prieš moteris išreiškiamas per seksistinius juokus ir mizoginiją. Moterys darbo aplinkoje patiria seksualinį priekabiavimą, diskriminaciją, pasireiškiančią keiksmazodžių vartojimu moters atžvilgiu, siekiant sumažinti jos moteriškumą ir seksualumą. Taip pat tarp vyrų pareigūnų vyrauja požiūris, jog patrolėmis dirbančios moterys neatitinka socialinių ir psichologinių reikalavimų bei lūkesčių (cituojami Balkinas et al., 2005:3). Kitaip tariant, patrolės moterys yra prastesnės darbuotojos nei patruliai vyrai. Sumenkinant

moteriškumą ir moterišku laikomą elgesį, veiksmus, požiūrius, iškeliamas vyriškumas. Vyriškumas sustiprinamas minėtu moterį menkinančiu humoru arba afišuojant savo seksualinę patirtį (cituojamas Harris, 2005:15).

Remiantis tyrimo metu vykusiais pokalbiais su patruliais, išryškėjo pastarųjų nuomonė apie moteris patrulės. Dauguma patrulių neprieštarauja, jog jų kolegėmis taptų moterys, tačiau pažymi, jog darbas gatvėse, vis dėlto – ne moterims:

- *Nu kur tu bobą į gatvę pastatysi.*
- *Per silpna moteris?*
- *Aišku. Moteris turi auginti vaikus.* (iš pokalbio su Antanu)

Šis komentaras ir kiti pokalbiai su tiriamaisiais atskleidžia jų biologinį ir tradicinį požiūrį į lytis: moteris laikoma silpnesne nei vyras, todėl negali dirbti patrulės darbo. Be to, vienas iš pagrindinių moters vaidmenų – būti motina. Kadangi „normali“ moteris privalo gimdyti, tad vaikų neturinti ir karjerai pasišventusi moteris – nemoteriška:

Taip pat pakrypo kalba apie netekėjusias ir vaikų neturinčias moteris. Aleksas: „Kad moteris – ne moteris be vaikų – nei jausmo, nieko.“ (iš užrašų)

Teko pastebėti, jog kai kurie patruliai buvo nusiteikę ir prieš moteris tyrėjas, dirbančias kabinetuose: joms apibūdinti vartojo keiksmažodžius, mizoginija paremtus juokus, įžeidžiančias metaforas. Štai, ką vienas patrulis pasakė, grįžęs apie vieną kolegę:

Anot jo, jos vieta Amsterdame, kur „raudoni žiburiai“. (iš užrašų)

Taip pat buvo atvejis, kuomet gavus iškvietimą, patrulis išreiškė negatyvią nuomonę apie moteris, palaikydamas smurtautoją vyrą:

- *Ir gerai.*
- *Gerai, kad smurtauja prieš moterį?*
- *Jo, nes tos bobos nežino, kas darosi. Jaučiu, kad girtas grįžo, o ta kilo.* (iš pokalbio su Aurimu)

Tačiau verta pastebėti, jog nuvykę į iškvietimo vietą, patruliai gina moterį, kuri teigia nukentėjusi nuo smurtautojo. Taigi vidinės policininkų subkultūros pažiūros nepersimeta į išorę – pareigūnai laikosi įstatymų ir nusižengusįjį suima.

Vis dėlto, priešiškus nukreiptas moterų link, nebūtinai išreiškiamas kritikuojant ir įžeidinėjant policininkes ar aukas. Patriarchalinis patrulių požiūris į moteris parodomas keiksmažodžiais ir įžeidinėjimais apskritai. Pirmiausia, moteris laikoma priklausoma nuo vyro ir pati savo jėgomis negalinti nieko pasiekti. Vienas patrulis pareiškė nuomonę, jog moteris gavo aukštas pareigas vyrą pamaloninusi oraliniu būdu, kitaip tariant, moterys „daro karjerą per lovą“:

„Bybį pačiulpė ir padarė vadovė, direktorė.“ Dar priduria, kad jos burnoj vadovo bybis paskęsta. (iš užrašų)

Galbūt taip įžeidžiant moterį, atskleidžiamas paties vyro nepasitenkinimas savo vyriškumu ir negalėjimu atlikti tradicinio vyriškumo vaidmenų, pvz., uždirbti tokios sumos, kurią uždirba moteris vadovė? Taip pat patriarchalinis požiūris į moteris išreiškiamas per pastabas, kuriose sakoma, jog moteriai nereikia siekti tapti nepriklausoma – jai tereikia susirasti turtingą vyrą, kuris šią išlaikys. Be to, anot gatvių patrulių, būti priklausomai nuo vyro – moters prigimtis:

- *O moteris pati negali būti savarankiška ir išgyventi be vyro?*
- *Gali, bet kam galvot? (iš pokalbio su Dominyku)*

Jis pasakė, kad ir gerai, nes susirasiu turtingą vyrą ir pradėję siūlyti man gyvenimo scenarijų. Pasakiau, kad tai – ne mano modelis. Abu vyrai pradėjo sakyti, kad prieš gamtą negali eiti – „juk šito medžio (rodo į laukę stovintį medį) negali priversti žaliuoti.“ (iš užrašų)

Tai, jog į moterį žiūrima kaip į objektą, su kuriuo galima elgtis, kaip norima, neatsižvelgiant į moters jausmus ir norus, išreiškia ir merginimas (netgi drįsčiau pasakyti priekabiavimas), pasireiškiantis nuolatinėmis pastabomis dėl išvaizdos ar prisilietimais ir su seksu susijusiomis pastabomis:

Prieš išeinant, dar man liepė mandriai nemirskėt ir lengvai trenkė papke per užpakalį. Aš jam: „Ko čia kabinėjatės?“ (iš užrašų)

Jis man paimti už kažkur prieky norėjo, bet neleidau, trenkiau per ranką. (iš užrašų)

Aurimas paklausė, ar vis dar su ta pačia (moterimi) gyvena. Jis atsakė, kad ne, nes kuo dažniau keiti „interjerą“, tuo geriau. (iš užrašų)

Antanas paklausė, ar aš jam duočiau. Atsakiau, kad ne. Ant komisariato laiptų stovėjau aš ir Antanas. Jis stovėjo aukščiau. Sako: „Nei klauptis nereiktų.“ (iš užrašų)

Priešpaskutinėje citatoje aiškiai išreiškiamas ne tik moters objektyvizavimas, bet ir mačo vyriškumas – turėjimas daug moterų, o paskutinėje citatoje parodomas požiūris į moterį kaip vyrui paklūstantį sekso objektą, tenkinantį vyro seksualinius troškimus.

Taip pat neigiamai vertinamos išsilaisvinusios ir seksualiai aktyvios moterys. Kitaip tariant, ne vieną seksualinį partnerį turinčios moterys smerkiamos, tačiau vyras, turintis daug moterų – norma. Tai – tradicinis požiūris į moterį:

Aurimas pasakojo apie tai, kaip į klubus vaikščiodavo, kaip per 50 sekundžių galima mergą nukabinti, <...> kaip pati ant kaklo kabinosi ir į lovą lipo. (iš užrašų)

Kaip čia nenusikeikus (pavadinti moteris) – iš trijų vieną tikrai namo parsitįstum.
(Aurimas)

Atliekant tyrimą teko pastebėti, jog moteris suvokiama kaip chaoso sukėlėja ir didžiausia grėsmė vyrui. Visų pirma, negalima moterimis pasitikėti, nes jos atskleis visas paslaptis, ir, antra – moteris yra gundytoja, prieš kurią negali atsilaikyti vyras:

Įlipęs į automobilį pasakė, kad bobos kelia maišatį: „Jos viską žino.“ (iš užrašų)

Paskui man liepė užsirašyti, kad didžiausias policininko priešas – liežuvis ir bobos. (iš užrašų)

- *Neduok Dieve, kokia gyvatė išsiskės.*
- *Oi, visad kalta moteris. Kas kad išsiskečia, vyras gali susivaldyti.*
- *Kad tu žinotum, kaip sunku susilaikyt.* (iš pokalbio su Aurimu)

Taigi galima sutikti, jog patrulių subkultūra – vieta, kurioje moterys patiria priešišumą į jas nukreiptą iš kolegų vyrų. Neigiamam požiūriui atskleisti pasitelkiamas mizogininis humoras, pasižymintis keiksmazodžiais, moters žeminimu, žodiniai ar fiziniai priekabiavimai. Galbūt šioje vietoje galima sutikti su A. C. Franklin ir kitais moterų subordinaciją policijoje tiriančiais mokslininkais, jog vyrai taip elgiasi, siekdami išsaugoti hegemoniniu ir mačo vyriškumu persigėrusios aplinkos homogeniškumą. Kitaip tariant, priešiškumo moteriai motyvas – vyriškumo patvirtinimas ir išsaugojimas.

3.3.2. Vyriškumo konstravimas: heteroseksualumo ir homoseksualumo dimensijos

Hegemoniniam vyriškumui priskiriamas heteroseksualumas – viena svarbiausių savybių, kuria turi pasižymėti policininkas. Heteroseksualumo svarba atsiskleidžia per jo santykį su subordinuoto vyriškumo formomis, ypač homoseksualumu. Tradicinei lytinei orientacijai patvirtinti patrulių aplinkoje naudojami keli metodai. Pirmiausia, tradicinė lytinė orientacija iškeliamą į priekį pasitelkus įžeidžiančius žodžius, nukreiptus į homoseksualumą. Anot pačių patrulių, policininku gali tapti tik tradicinės orientacijos vyras, o gėjams policijoje – ne vieta. Taip pat priduriama, jog su homoseksualais būtų elgiama blogiau nei su kolegomis, kurių orientacija tradicinė:

Pederastam policijoj ne vieta! Su pederastu nedirbčiau. Pas mus pederastų nėra. (Antanas)

Iškrypėlių blet tauta. <...> Į vagoną ir sušaudyt gaidžius. (Linus)

Radijo laidoje, vedėjas skambino gėjui. Tada Feliksas sako: „Su pydaru kalba.“. Vėliau Dominykas: „Pydaras kūrva nenori mirti.“ (iš užrašų)

Pridėjau, kad, na, jeigu jų tarpe būtų homoseksualų, įdomu, kaip jie elgtųsi su juo, jeigu žinotų apie jo seksualinę orientaciją. Jis atsakė, kad „blogai elgtumėmės“ (iš užrašų)

Negalima nepastebėti, jog prakalbus apie seksualines mažumas, pasipila agresijos banga, kurios per visą tyrimą nebuvo pastebėta kitose situacijose, pvz., įprastai važinėjantis ir kalbantis su patruliais, įvykio vietose, bendraujant su pažeidėjais. Taip pat norėčiau pridurti ir tai, jog heteroseksualus vyras suvokiamas kaip normalus. Kitaip tariant, vyrauja normalu/nenormalu dichotomija seksualinės orientacijos atžvilgiu:

Aleksas pasako, kad jo orientacija „normali“. Paklausiu: „Tradicinė?“ Jis: „Kokia čia tradicinė!? Tų žodžių man nekišk į galvą.“ (iš užrašų)

Tradicinė lytinė orientacija tarp patrulių traktuojama kaip norma, o homoseksualumas suvokiamas kaip deviantinis – nykrypęs nuo normų. Tai parodo tarp patrulių vyraujanti nuostata, jog netradicinė lytinė orientacija yra liga:

Piderastas irgi (kaip ir alkoholikas) nejaučia, kad serga. (Antanas)

Kitas būdas, kuriuo išreiškiamas priešiškusumas homoseksualams – homofobiniai juokai:

Grojant dainai, Antanas paima Aleksą už rankos ir siūbuoja, sakdamas: „Aš labai myliu vyrus.“ (glosto kolegos ranką). (iš užrašų)

Kai jis išėjo į koridorių, Aurimas pasakė, kad čia buvęs policininkas – 30 metų išdirbęs, o paskui gėjum patapo. Tas įėjo: „Apie ką tu čia?“ (juokas) (iš užrašų)

Taigi svarbiu patrulio bruožu laikoma tradicinė orientacija. Jos svarba išryškinama per itin neigiamą požiūrį į homoseksualumą, kadangi, visų pirma, jis neatitinka „normalaus“ vyriškumo modelio, ir, antra, patrulio profesijos, kurioje svarbiu elementu tampa vyro heteroseksualumas. Tačiau kyla klausimas, kodėl homoseksualumo tema sukelia tokias karštas diskusijas tarp pareigūnų? Kodėl įsitarščiuojama, pykstama, pasipila agresijos banga? Galima daryti prielaidą, jog homoseksualumo kritikavimas ir netolerancija susijusi su tuo, jog pareigūnai individualiame gyvenime (ir darbe) negali iki galo įgyvendinti hegemoninio vyriškumo modelio, todėl įžeidinėjimai, agresija, nukreipta į homoseksualus, tampa savotiška savigynos priemone, padedančia išsaugoti nestabilią vyriškumo tapatybę (cituoju Segalas, 2011:157, Badinter, 2003:159). Atsižvelgiant į tai, kad policijos aplinkoje dominuoja vyrai, galima sakyti, jog homoseksualų kritikavimas – savo paties vyriškumo patvirtinimas kitų vyrų akivaizdoje, t.y.

neapykanta nukreipta į seksualines mažumas – įrodymas priklausymo heteropatriarchalinei policininkų subkultūrai.

Vis dėlto, norėčiau pažymėti, jog, remiantis lauko tyrimu, viešai patruliai homofobijos nedemonstruoja, nes taip elgdamiesi, pažeistų darbo etiką. Į kiekvieno pagalbos šauksmą patruliai reaguoja vienodai, t.y. žmonės nėra skirstomi pagal seksualinę orientaciją. Taigi heteroseksualumo akcentavimas ir homobofijos apraiškos – vidinė patrulių subkultūros dalis.

3.3.3. Vyriškumas kaip priešprieša moteriškumui

Tyrimo metu su tiriamaisiais diskutuojant apie vyriškumą, buvo pastebėta, jog pastarojo konstravimas vyksta esant santykiui ne tik su subordinuotu vyriškumu, bet ir norminiu moteriškumu. Anot patrulių, pirmiausia, vyriškas vyras neturi mąstyti taip kaip moteris. Taip pat vyras turi būti šeimos galva. Į šią sąvoką įeina ir finansinis šeimos gerovės užtikrinimas, ir sprendimų priėmimas šeimoje:

Anot Antano, vyriškumas yra – „nevaikščiôt priešiktom kelnėm, ne kaip boba mąstyt.“ (iš užrašų)

- *Tu – šeimos galva?*
- *Aišku. Sprendimą aš priimu.*
- *Finansiškai?*
- *Faktas. Vyras turi aprūpinti šeimą, negali suskyst, verkšlent. Vyras turi būt vyriškas. Man nereikia rodyt vyriškumo. Aš visur vyras.*
- *Vyriškas?*
- *Taip, vyriškas.*

Tikras vyras turi būti vyriškas – dėti kumščiu ir viskas, o moteris – tik pritiriamasis balsas. Moteriai kiek duosi valdžios, tiek ji jos ir ims. Nei žmoniškumo, nieko nebus. O vyras, jis viską apgalvoja, todėl ir namie turi imti valdžią. (iš pokalbių su Antanu)

Iš citatų galima pastebėti ir dar vieną dalyką – moteris šeimoje, santykiuose užima subordinuotą vietą. Tai reiškia, jog ji nėra lygiavertė partnerė vyrui ir yra tarsi priedas. Kiek teko kalbėti su patruliais, dauguma pažymi, jog moteris turi gimdyti ir auginti vaikus – tai jos pagrindinis vaidmuo, o visa kita – vyro reikalas. Tačiau kalbant apie vaikus, patruliai neatmeta galimybės padėti moteriai auginti vaikus, jais rūpintis. Taip pat dauguma pasisakė už tėvystės atostogas. Šis veiksmas nėra suvokiamas kaip nevyriškas. Be to, buvo atvejais, kuomet vienas iš pareigūnų

prasitarė, jog jo žmona finansiniu požiūriu užima šeimos maitintojos vietą. Jis pridūrė, jog kalbėdamas su draugais, pažįstamais nuslepia tikrąją savo algą, nes jaučiasi „lopu“. Kitaip tariant, moteris kaip šeimos maitintoja sukelia diskomfortą vyrui ir jo vyriškumui.

Anot patrulių, vyriškas vyras negali guostis moteriai, parodyti emocijų, tačiau ši vyrui išsipasakoti gali. Emocijų atskleidimas moters akivaizdoje, nuolatiniai skundai – silpnumo požymis, visiškai netinkantis vyriškam vyrui.

Taigi į pagrindinę vyriškumo sampratą, anot patrulių, įeina šie hegemoniniam vyriškumui priskiriami bruožai: šeimos maitintojas, sprendimų priėmėjas, emocinis tvirtumas. Taip pat verta pažymėti, jog tikru vyru tampama tradiciniais pagrindais sukūrus šeimą – vyras, žmona, vaikai. Vadinasi, tam, kad vyras taptų vyrišku, jis turi pratęsti giminę, susilaukdamas palikuonių. Hegemoninio vyriškumo sampratą santykių su kita lytimi, kuri beje kaip ir vyriškumas labiau suvokiami biologiškai nei sociokultūriškai, atžvilgiu, papildo tėvystės atostogos. Nors tradiciškai moteris yra atsakinga už vaiko priežiūrą, tačiau išėjimas tėvystės atostogų nėra suvokiamas kaip nevyriškas užsiėmimas.

Nors tai – individualumu nuspalvintos policininkų sampratos apie vyriškumą ir moteriškumą, tačiau patriarchaliniai santykiai tarp lyčių, moters subordinacija jaučiama ir pačios subkultūros viduje (žr. 3.3.1).

3.3.4. Hegemoninio vyriškumo apraiškos

Remiantis mokslininkais, tyrinėjantiais vyriškumo fenomeną policijos subkultūroje, agresija, smurtas, pavojus, rizika ir drąsa – neatsiejami policininkų bruožai. Per agresijos ir smurto naudojimą, parodoma jėga ir galia kitų atžvilgiu. Vis dėlto, lauko tyrimo metu nebuvo pastebėta agresyviai nusiteikusių pareigūnų, nebent tuo atveju, kuomet buvo pradedama diskutuoti apie homoseksualumą. Tačiau negalima paneigti, jog fizinė arba psichologinė jėga policijos pasaulyje neegzistuoja – būna atvejų, kuomet saugodami ar gindami pareigūnai turi panaudoti fizinį arba psichologinį smurtą, arba prievartą, naudojant šaunamąjį ginklą arba sprogstamąsias medžiagas (iš Policijos patrulio pareigūno tarnybinės knygelės). Taigi agresija ir smurto rūšys pasitelkiamos atliekant gelbėtojo ir gynėjo vaidmenis, kitaip tariant, vardan teigiamų ir kilnių tikslų.

Kadangi policininko darbas yra kupinas pavojų, netikėtų situacijų, drąsa ir rizika – pareigūno savybės, be kurių jis negalėtų dirbti tokio darbo. Kaip buvo minėta teorinėje dalyje, viena iš policininko subkultūros normų laikoma rizika/mačizmas (žr. 1.2.1.). Tai reiškia, jog policininkai

mėgaujasi pavojingomis situacijomis ir trokšta patekti į kuo daugiau situacijų, susijusių su grėsme. Tyrimo metu buvo pastebėtas priešingas dalykas – pareigūnai džiaugiasi, kuomet nėra rimtų iškvietimų, kaip jie sako: „Kuo ramiau, mums tik geriau.“ Ir nors S. Herbertas teigia, jog tokio pobūdžio policininkai yra feminizuojami, tačiau šio dalyko tyrimo metu nepastebėjau. Tai, jog nesieki rizikos ir pavojaus kupinų situacijų, nereiškia, jog nesi vyriškas. Tačiau jeigu mačizmą patvirtina drąsa ir ryžtas, nekvestionuojamai patruliai įgyvendina šias savybes, nes policininko profesija kaip tokia reikalauja šių savybių.

Kalbant apie fiziškumą (kūniškumą), pareigūnai pripažįsta, jog reikalingas šio toks fizinis pasirengimas jų darbe, kitaip tariant, reikia būti „šiek tiek pasportavusiam“. Tačiau stiprus ir raumeningas kūnas nebuvo akcentuojamas, nors kūno sudėjimas kai kuriems – vyriškumo išraiška:

- *Viskas aišku – jis vyriškas, o aš ne.*
- *Kodėl tokias išvadas padarėt?*
- *Pagal masę, ūgi.* (iš pokalbio su Ovidijumi, kuris kalba apie kolegą).

Taip pat kūnas suvokiamas ir kaip netiesioginės galios instrumentas, todėl itin liekno sudėjimo pareigūnai feminizuojami ne tik pačių patrulių, bet ir pažeidėjų:

Paskui jis pasakoja apie smulkaus sudėjimo policininkus. Juos patys pažeidėjai vadina „manekenėm“. Anot Aloyzo, taip pavadinti smulkaus sudėjimo policininkai įsižeidžia. Jis: „Dar aš kaip stambesnis tai klauso, bet kai jie išlipa (smulkūs policininkai), tai sako: „Ką jūs čia manekenės?“. Žinai, dar alaus būna prigėrę, tai iš viso.“ (iš pokalbio su Aloyzu)

Taigi tvirtas, treniruotas, raumeningas kūnas nėra itin sureikšminamas, tačiau ūgiu aukštas ir/arba stambesnio sudėjimo pareigūnas atrodo grėsmingesnis ir tas, kuriam paklūstama. Tai, jog kūniškumas – nėra pats svarbiausias elementas patrulio profesijoje, parodo ir apranga – patruliai dėvi kombinezonus arba kelnes, marškinius, megztinius, kurie neišryškina kūno. Daug svarbesniu dalyku nei kūnas tampa stipri psichika. Tai reiškia, jog pareigūnas turi būti gerai pasirengęs psichologiškai ir nerodyti emocijų, susitvardyti:

Fiziškai pasirengęs ir biškį pochujistas. Jeigu jautrus, pizė bus. (Antanas apie tai, koks turi būti policininkas)

Be to, paklausiau, ar tekę ieškoti ir surasti negyvą žmogų. Linas atsakė, kad tekę, ir kad tekę visko matyti, iš pašautų, ir visokių. (iš užrašų)

Taip pat abu vyrai pabrėžė, kad reikia su išsišokėliais kuo ramiau kalbėt, nerodyti nervų, nes jie ir telaukia, kol pasakysi kažką provokuojančio, ką jie paskui prieš tave panaudos. (iš užrašų)

Tai, jog pareigūno darbas yra kupinas streso ir įtampos, kitaip tariant, daug sunkesnis psichologiškai nei fiziškai, atskleidžia ir alkoholio vartojimas po darbo:

Antanas paskambino žmonai. <...> Klausė, ar ši jam palaikys kompaniją (Antanas norėjo išgerti brendžio su kola). <...> Važiuodami namo pareigūnai užsuko į kioskelį, kuriame buvo prekiaujama alkoholiu – Antanas nusipirko kolos, o Aleksas – du alaus. (iš užrašų)

Kitais atvejais alkoholis vartojamas tada, kuomet vyksta patrulių susibūrimai, pvz., sodyboje, pirtyje:

Antanas man pasakė, kad psichologinio policininko portreto neįmanoma nupiešti su juo nepergėrus. <...> Reikia į pirtį nueit ir panašiai. Bet ne su vienu, o kokiais keturiais. O čia tai jau. (iš pokalbio su Antanu)

Vėliau vienas policininkas klausia, ar eisiu į mokymus. Atsakau, kad ne. Jis: „Kodėl?“ Aš: „O ką aš ten veiksiu?“ Jis: „Po mokymų bus balius, jums bus daugiau informacijos.“ Aurimas: „Žinok, kai išgeria, labai atsiskleidžia.“ (iš užrašų)

Taigi alkoholio vartojimas policijos subkultūros atžvilgiu – priemonė atsipalaiduoti po įtampos, pavojaus ir rizikos kupino darbo, įvairioms šventėms paminėti, kurių metu kartu geriant alkoholį sustiprinamas ryšys su kolegomis, patvirtinamas priklausymas šiai subkultūrai.

Apibendrinant poskyrį svarbu pasakyti, jog hegemoninis vyriškumas policijoje pasireiškia per fizinio ir psichologinio smurto naudojimą, tačiau tik esant konkrečioms aplinkybėms, kuomet tenka gelbėti gyvybes arba atlikti ginančiojo vaidmenį. Vis dėlto, agresija nėra pabrėžtina kaip svarbi pareigūno savybė. Rizikos ir pavojumi paženklinta pati policininko profesija įgalina pareigūnus būti drąsius, nebijoti pavojų. Tačiau sąmoningai nėra stengiamasi patekti į rizikingas situacijas. Tokia pareigūnų pozicija nefeminizuojama, laikoma norma. Vadinasi, patuliai tik iš dalies įgyvendina rizika/mačizmas normą. Už fiziškumą policijos darbe daug svarbesniu dalyku laikoma nepalaužiama psichika, emocijų šaltumas. Vis dėlto, alkoholio vartojimas pasitelkiamas kaip priemonė psichinei įtampai nuimti, atsipalaiduoti. Taigi psichikos tvirtumą galima kvestionuoti.

3.3.5. Įgyvendinant mačo vyriškumą

Tradiciškai mačo vyriškumas suvokiamas kaip Lotynų Amerikos ar pietų Europos šalims būdingas vyriškumo modelis. Mačo vyras – tai rizikos ir pavojų nevengiantis, seksualiai aktyvus ir daugybę moterų galintis turėti vyras. Kitaip tariant, itin svarbia tampa vyro tradicinė orientacija (heteroseksualumas), patvirtinama mergišiaus vaidmeniu. Taip pat mačo vyriškumo sudedamosiomis dalimis tampa silpnesniojo gelbėtojo, gynėjo ir saugotojo vaidmenys (Arciniega et

al., 2008:19; Hernandezas, 2011:98–101). Vis dėlto, terminas „mačo vyriškumas“ arba „mačizmas“ skverbiasi ir į kitas kultūras, neturėjusias tokio termino vyriškumui apibūdinti, kur yra vartojamas plačiąja prasme.

Tiriamoje patrulių subkultūroje mačizmas labiausiai atsiskleidžia per pareigūno santykį su moterimi – jos merginimą naudojant komplimentus arba sekso užuominų pilnus juokus. Kitaip tariant, konstruojamas bet kurią moterį galinčio suvilioti ir seksualiai patenkinti vyro įvaizdis. Be to, mačo vyriškumas patvirtinamas kalbant apie seksualines patirtis:

Įeina Šarūnas, į jį pažiūriu, jis man mirktelna. (iš užrašų)

Klausiu Justino: „Duosit man interviu, ar ne?“ Jis: „Duosiu, oi duosiu, viską.“ Juokiamės. Pavaduotojas pasakė, kad reiks dviese tik interviu daryti. Visi juoktis pradėjo. Justinas: „Oi, tamsoj naktį. Tik reiks grafiką pasiderint.“ Vyras šaiposi iš jo, juokiasi, kad per senas, „apsiterš“. O Justinas pasakė, kad patirtis svarbu, kad jiems, jauniems, teks pasistengt. <...> Sako: „Ieva, pabūsiu aš 2 valandas tavo Adomas.“ (iš pokalbio su Justinu)

Galiausiai Antanas pasakojo apie savo jaunystės nuotykius su moterimis. Pasakojo, kaip važiuojant, mergina jam „čiulpė“, o jis iš to malonumo ne ten nuvažiavo. (iš užrašų)

Tačiau patys pareigūnai pripažįsta, jog moters buvimas daro įtaką jų elgesiui ir kalbai. Kitaip tariant, būdami šalia moters ir dar tarp vyrų, su seksu susijusiais juokeliais, merginimu ne tik rodo vyriškumą moteriai, bet ir jį patvirtina kitų vyrų akivaizdoje. Kitaip tariant, svarbu, jog vyriškumas būtų matomas ne tik moters, bet ir kitų vyrų:

- *Nes vis tiek prie moters mes kitaip elgiamės.*
- *Na, jeigu pora metų čia pabūčiau, tai gal tada apsiprastumėt.*
- *Vis tiek, nes vis tiek patiniškas instinktas. (iš pokalbio su Justinu)*

Justino žodžius patvirtina ir stebėjimo metu matytas patrulių elgesys ne tik su manimi, bet ir kitomis moterimis, pvz., degalinės, kavinės darbuotojomis, kolegėmis. Moterys nužiūrimos nuo galvos iki kojų, su jomis flirtuojama, kitaip tariant atliekamas mergišiaus vaidmuo.

Verta paminėti ir tai, jog mačo vyriškumo apraiškas nebyliai išduoda policijos šūkis „Ginti. Saugoti. Padėti.“ Jis perša mintį, jog pareigūnas darbo metu atlieka silpnesnių gynėjo ir gelbėtojo vaidmenį. Mačo vyriškumą sustiprina ir šiuose vaidmenyse įsipynusi rizika ir pavojus, apie kuriuos buvo kalbėta praeitame poskyryje.

Taigi, atsižvelgus į stebėjimus, pačių pareigūnų pasakojimus, galima sakyti, jog mačo vaidmuo – giliai įsišaknijusi policininkų subkultūros dalis. Patrulių aplinkoje mačizmas labiausiai pasireiškia per seksualiai aktyvaus ir moteris viliojančio, merginančio vyro vaidmenį. Taip pat

mačo vyriškumas realizuojamas per pavojingas ir rizikingas situacijas, silpnesnių gelbėjimą ir gynimą.

3.3.6. Seksualumas – vyriškumo dalis

Viso tyrimo metu buvo pastebėta, jog patruliai lytį (moteriškumą ir vyriškumą) suvokia iš biologinės perspektyvos. Patruliai vyriškumą pirmiausia suvokia per savo seksualumą. Kitaip tariant, vyriškumas parodomas ir patvirtinamas per seksą su moterimi. Neveltui išgirdę mano temos pavadinimą, vyrai nusijuokdavo ir sakydavo, jog vyriškumą gali parodyti tik po darbo. Tačiau stebėjimo metu netrūko atvirų pastabų, juokų, susijusių su vyrišku lyties organu:

Justinas paėmė lapą, jam įstrigo „vyriškumas“. Ir kažkaip Aurimas liepė kelnes mautis ir liniuotę paėmė. (iš užrašų)

Aurimas: „Yra šildančių elementų. Gyvatukas.“ Rodo Aurimas Feliksui į klyną. Juokiamės. Aurimas sako: „Čia jau pitonas.“ (iš užrašų)

Aleksas dalijasi įspūdžiais apie bernvakarį, kurio metu jam „pasistojė“, kuomet moteris suėmė „gerai už klyno“. (iš užrašų)

Taigi lyties organas tampa itin svarbiu vyriškumą patvirtinančiu elementu, nes jis leidžia vyrui jaustis vyriškam ir įrodyti tikrąjį vyriškumą už darbo ribų. Būtent dėl to, jog patruliai negali darbo metu išreikšti seksualumo, šį darbą kai kurie laiko nevyrišku:

- *Mes – pareigūnai.*
- *O pareigūnas – ne vyras?*
- *Ne.*
- *Negali atlikti visų funkcijų?*
- *Jo, turi apriboti.*
- *Tai jau blogai, – budintis. Juokiamės visi. (iš užrašų)*

- *O, tai čia jau po darbo reikia išsiaiškinti.*
- *Tai jūsų vyriškumas tik po darbo valandų atsiskleidžia?*
- *Darbe – tolerancija, pagarba žmogui. Užsirašykite šitą. (iš užrašų)*

3.3.7. (Ne)vyriškumas policijoje?

Remiantis hegemoninio vyriškumo samprata policijos subkultūroje, pareigūnas turi pasižymėti psichologiniu kietumu ir emocijų šaltumu. Stebėjimo metu teko susidurti su pareigūnu, kuris itin ryškiai rodė stresą ir negalėjo ilgą laiką nusiraminti. Vyrą iš pusiausvyros išvedė po atostogų pasikeitęs darbo grafikas, kitaip tariant, pareigūnas atėjo į darbą pirmą dieną po atostogų ir susidūrė su netikėtumais:

Aloyzas pradėjo bambėti ir skųstis, kad jį siunčia ne ten budėt, kur turėjo, keikiasi, sako, kad jam čia pirma diena po atostogų.

Vėl Aloyzas skundžiasi, kaip psichologiškai nebuvo pasiruošęs šiandienos darbui, niekas nieko nepasakė apie pasikeitusį grafiką. <...> Girdžiu, kaip Aloyzas dūsauja, prunkštauja. (iš užrašų)

Nors vyras ir nesivaldė, keikėsi ir skundėsi kolegai, tačiau atvykęs į avarijos vietą su civiliais bendravo ramiai ir mandagiai:

Vienas iš eismo dalyvių teisinasi, sako, kad „žioplį pagavo“, kad ne iš blogo. O Aloyzas: „Būna. Kas nevažiuoja, tas neklysta.“ (iš užrašų)

Tokį pareigūno persimainymą, mano manymu, galima paaiškinti tuo, jog individualus vyriškumas ir vyriškumas darbe tarpusavyje sąveikauja – iš vieno greitai persijungiama į kitą. Dėl to, nebūtų teisinga sakyti, jog patrulis kaip savo profesijos atstovas pasiėlgė nederamai ar nevyriškai – neparodė savo tikrųjų emocijų ir psichologinio diskomforto.

Anot mokslininkų, besidominčių vyriškumu policijoje (žr. 1.3.3.), vis daugiau dėmesio šioje hipervyriškoje aplinkoje skiriama efektyviam bendravimui, deryboms, konfliktų sprendimu, o tai – moteriškomis laikomi bruožai. Lauko tyrimo duomenys parodė, jog policininko darbe svarbus lankstumas, mokėjimas prieiti prie žmogaus, pagarba jam, ir neabejotinai įvairių konfliktų sprendimas, su kuo pareigūnai susiduria kasdien. Manau, galima sakyti, jog patrulių hegemoninio vyriškumo modelis – sudėtingas ir prieštaringas darinys, apimantis tiek tradiciškai vyriškomis laikomas savybes, tiek moteriškus bruožus.

IŠVADOS

Nors Čikagos sociologijos ir Birmingamo mokyklos davė pradžią subkultūrų tyrinėjimams, tačiau šių mokyklų tyrimo metodai ir paties termino subkultūra sampratos šiuolaikinėms subkultūroms tyrinėti netinka. Šiuolaikinėms subkultūroms tirti taikomos trys naujausios Mančesterio mokyklos, postkultūralizmo ir simbolinio interakcionalizmo prieigos. Remiantis šiomis prieigomis, subkultūra suvokiama ne kaip homogeniškas, o kaip heterogeniškas fenomenas. Vienu iš pagrindinių subkultūros tyrimo metodų tampa etnografinis metodas, leidžiantis tyrėjui viską matyti iš vidaus. Be to, subkultūros nelaikomos atsiskyrusios arba nesąveikaujančios su makro kultūra (Corte, 2012, Williamsas, 2012).

Į policijos subkultūrą taip pat žvelgiama iš šiuolaikinių perspektyvų: subkultūra tiriama per lyties kintamąjį; kaip pagrindinis tyrimo metodas taikomas stebėjimas dalyvaujant; policijos subkultūra nėra visiškai autonomiška – valstybės politika lemia įstatymus, kurie yra svarbi policininkų kasdienio darbo dalis. Be to, policija negali atsiriboti nuo visuomenės, nes kasdien tarp pareigūnų ir civilių vyksta sąveika. Reflektuojant policininkų subkultūrą, iš pradžių gali atrodyti, jog simbolinis pasipriešinimas šiai subkultūrai nebūdingas, nes jos nariai skatina laikytis įstatymų, taisyklių ir baudžia už pastarųjų pažeidimus ir nesilaikymą. Taip pat policija kontroliuoja kitų subkultūrų elgesį ir apskritai nukrypimus nuo normų. Tačiau remiantis tyrimo duomenimis, buvo pastebėta, jog vyraujantis cinizmas ir įtarumas, nepasitenkinimas tam tikrais profesijos aspektais – simbolinė pasipriešinimo forma.

Analizuotuose teoriniuose šaltiniuose terminas *policijos subkultūra* vartojamas plačiaja prasme, įskaitant ir patrulius, todėl teorinėje darbo dalyje vartojamas terminas *policijos subkultūra*. Kadangi tyriau būtent patrulių aplinką, praktinėje dalyje nusprendžiau vartoti terminą *patrulių subkultūra*, nes, mano manymu, patruliai – policijos (sub)kultūros dalis, turinti savitus bruožus, ją išskiriančius iš kitų policijos šakų, pavyzdžiui, kelių, finansų ir kt. policijos.

Patrulių subkultūra turi savo hierarchinę sistemą (nuo viršaus einant žemyn): Vyriausiasis policijos komisariatas, patrulių rinktinės vadas, būrio vadas, būrio pavaduotojas, patruliai. Pirmosios hierarchijos grandies autoritetas neginčijamas, kuriuo remiasi visi kiti hierarchijos grandinės dalyviai. Vis dėlto, būrio vadų autoritetas gali būti kvestionuojamas, t.y. nebūtinai pripažįstamas patrulių. Nors vadai ir įstatymai riboja patrulių veiksmus, tačiau darbo metu patruliai elgiasi pagal savo patirtį, kitaip tariant, interpretuoja situaciją pagal savo žinias, nes įstatymai ir valdžia negali numatyti visų įmanomų scenarijų, pasitaikančių policininko darbe. Taip pat buvo pastebėta, jog tarp būrio vado ir patrulių kyla įtampos. Vado autoritetas nepripažįstamas, nes

pareigūnams nepriimtini jo vadovavimo ir elgesio bruožai, visiškai patirties gatvių patruliu nebuvimas.

Kaip ir kitos subkultūros, taip ir patrulių subkultūra turi savitą kasdienių ritualų sistemą: persirengimas patrulio uniforma ir apsiginklavimas, kurių metu iš civilio vaidmens pereinama į pareigūno vaidmenį, instruktažas, rūkymas, dvi pertraukos, grįžimas į būstinę, ataskaitos pateikimas ir galiausiai persirengimas, kurio metu iš patrulio rolės grįžtama į civilio rolę.

Vieną svarbiausių patrulių subkultūros bruožų laikomas ne tik jų, bet ir aplinkinių saugumas. Saugumo svarbą rodo patrulių domėjimasis situacija, kuomet gaunamas iškvietimas, tam, kad būtų saugiau prieinama prie situacijos. Taip pat džiaugiamasi, jeigu įvykis baigiasi be nelaimingų incidentų arba gyvybei pavojingų situacijų. Kiti policijos subkultūros bruožai – cinizmas ir įtarumas. Didžiausias nepasitenkinimas išreiškiamas dėl prastų darbo sąlygų (automobilių, mažų algų). Taip pat ciniškumo ir įtarumo priežastimis tampa įtemptas santykis su visuomene. Patruliai susiduria su civilių nepagarba, abejingumu, įžeidinėjimais, grasinimais, o tai skatina juos kaip subkultūrą užsisklęsti, atitolti nuo visuomenės narių, kitaip tariant susikuria dichotomija mes/jie.

Neatsiejama patrulių vidinės subkultūros dalimi laikomi keiksmožodžiai. Taip pat svarbia tampa uniforma, nes ji rodo priklausymą subkultūrai ir tuo pačiu metu išsiskyrimą iš plačiosios visuomenės. Kiti atributai – šaunamasis ginklas ir tazeris, laikomi fizinės prievartos priemonėmis. Tačiau šaunamasis ginklas ir elektros šokas gali būti suvokiami kaip simbolinės prievartos priemonės, kurių vien tik matymas arba grasinimas jas panaudoti, sukelia norą paklusti, nesipriešinti. Kitas daiktas, kurį gatvių patruliai vežiojasi su savimi – krivulės. Tai – lazdelės, skirtos automobiliams stabdyti ir eismui reguliuoti. Taigi krivulės įgauna teisingumo ir tvarkos palaikymo simbolį.

Vyriškumas patrulių rinktinėje, pirmiausia, pasireiškia per santykį su moterimis. Itin vyriškoje aplinkoje vyrauja priešiškas moters atžvilgiu. Neigiamas požiūris atskleidžiamas per mizoginį humorą, pasižymintį keiksmožodžiais, moters žeminimu, žodinius ar fizinius priekabiavimus. Kitaip tariant, policijos subkultūroje moteris laikoma subordinuotu objektu. Vyriškumas konstruojamas ir esant santykiui su homoseksualumu. Svarbiausias pareigūno bruožas – heteroseksualumas, kurio palydovu tampa homofobija. Heteropatriarchalinėje aplinkoje nėra tolerancijos seksualinėms mažumoms. Itin neigiamas požiūris į homoseksualus atsiskleidžia per įžeidinėjimus, keiksmožodžius, agresiją, homofobinį humorą. Galima sakyti, jog priešišku moterims ir homoseksualams siekiama išsaugoti hegemoniniu ir mačo vyriškumu persigėrusios aplinkos homogeniškumą. Kitaip tariant, priešiško moteriai ir homoseksualui motyvas – vyriškumo patvirtinimas ir išsaugojimas.

Lytis tarp patrulių suvokiama ne kaip sociokultūrinis konstruktas, bet biologinė duotybė. Vyriškas vyras turi būti šeimos galva, sprendimų priėmėjas, atrama moteriai, kuri turi atlikti tradiciniam moteriškumui priskiriamus vaidmenis: gimdyti ir auginti vaikus, paklusti vyrui. Tačiau neatmetama galimybė išeiti tėvystės atostogų – ši veikla nėra laikoma nevyriška.

Hegemoninis vyriškumas patrulių rinktinėje pasireiškia per fizinio ir psichologinio smurto naudojimą, tačiau tik esant konkrečioms aplinkybėms, kuomet tenka gelbėti gyvybes arba atlikti ginančiojo vaidmenį. Vis dėlto, agresija nėra pabrėžtina kaip svarbi pareigūno savybė. Rizikos ir pavojumi paženklinta pati policininko profesija įgalina pareigūnus būti drąsius, nebijoti pavojų. Tačiau sąmoningai nėra stengiamasi patekti į rizikingas situacijas. Tokia pareigūnų pozicija nefeminizuojama, laikoma norma. Vadinasi, patruliai tik iš dalies įgyvendina rizika/mačizmas normą. Už fiziškumą policijos darbe daug svarbesniu dalyku laikoma nepalaužiama psichika, emocijų šaltumas. Vis dėlto, alkoholio vartojimas pasitelkiamas kaip priemonė psichinei įtampai nuimti, atsipalaiduoti. Taigi psichikos tvirtumą galima kvestionuoti.

Mačo vyriškumo apraiškas nebyliai išduoda policijos šūkis „Ginti. Saugoti. Padėti.“ Jis perša mintį, jog pareigūnas darbo metu atlieka silpnesnių gynėjo ir gelbėtojo vaidmenį. Mačo vyriškumą sustiprina ir šiuose vaidmenyse įsipynusi rizika ir pavojus. Vis dėlto, mačizmas labiausiai atsiskleidžia per pareigūno santykį su moterimi – jos merginimą naudojant komplimentus arba sekso užuominų pilnus juokus. Kitaip tariant, konstruojamas bet kurią moterį galinčio suvilioni ir seksualiai patenkinti vyro įvaizdis. Be to, mačo vyriškumas patvirtinamas kalbant apie seksualines patirtis, lyties organą.

Kalbant apie lytį patrulių subkultūroje, verta pažymėti, jog lauko tyrimo duomenys parodė, kad patrulio darbe svarbus lankstumas, mokėjimas priėti prie žmogaus, pagarba jam, ir neabejotinai įvairių konfliktų sprendimas, su kuo pareigūnai susiduria kasdien. Teoriniu požiūriu šios savybės laikomos moteriškomis, kurias į darbo sampratą, įvairių situacijų interpretavimą (komunikacija, derybos vietoj smurtinių problemų sprendimo būdų) įtraukia moterys, dirbančios policijoje (Brown, 2005, Franklin, 2005). Dėl šių darbo praktikų efektyvumo, šios prigyja ir įsitvirtina vyriškoje patrulių erdvėje, tapdamos kasdienio darbo dalimi. Manau, galima sakyti, jog patrulių hegemoninio vyriškumo modelis – prieštaringas darinys, kuriame suderinamos tiek tradiciškai vyriškomis laikomos savybės, tiek moteriški bruožai.

LITERATŪRA

1. Arciniega, G. M. et al. (2008). Toward a Fuller Conception of Machismo: Development of a Traditional Machismo and Caballerismo Scale. Vol. 55, No. 3, 19–33 p.
2. Beasley, C. (2008). Rethinking hegemonic masculinity in a globalizing world. Vol. 11, No. 1, 86–103 p.
3. Bernard, S. R. (2002, 2006). *Research Methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Approaches*.
4. Brown, J. (2007). *From cult of masculinity to smart macho: gender perspectives on police occupational culture*. Vol. 8, 205–226 p.
5. Caplan, Joel. (2003). Police cynicism: police survival tool? 304–313 p. [žiūrēta: 2014 04 02]. Prieiga per internetą: <<http://www.riskterrainmodeling.com/Police%20Cynicism.pdf>>
6. Chae, M. H., Boyle, D. J. (2013). Police suicide: prevalence, risk, and protective factors. Vol. 36, No. 1, 91–118 p. [žiūrēta 2014 05 07]. Prieiga per internetą: <<http://ubhc.rutgers.edu/vinjweb/publications/articles/CHAE%20AND%20BOYLE%20POLICE%20SUICIDE%20FINAL%20PDF%20PUBLISHED.pdf>>
7. Connell, R.W. (2003). *Masculinities, Change, and Conflict in Global Society: Thinking About the Future of Men's Studies*. 249–266 p.
8. Connell, R. W., Messerschmidt, J. W. Hegemonic masculinity. *Rethinking the Concept*. // *Gender & Society*. 2005, No. 6, p. 829–859 [žiūrēta 2012 03 05]. Prieiga per internetą: <http://www.xyonline.net/sites/default/files/Connell,%20Hegemonic%20masculinity_0.pdf>
9. Cornwall, A. (1979). Men, masculinity and “gender in development”. Vol. 5, No. 2. 8–13 p. [žiūrēta: 2014 04 02]. Prieiga per internetą: <<http://www.engagemen-me.org/sites/default/files/Men%20Masculinty%20and%20gender%20development.pdf>>
10. Corte, Ugo. (2012). *Subcultures and small groups: a social movement theory approach*. [žiūrēta: 2014 02 18]. Prieiga per internetą: <<http://uu.divaportal.org/smash/get/diva2:516140/FULLTEXT02.pdf>>
11. Čiubrinskis, V. (2007). *Socialinės ir kultūrinės antropologijos priegijos*. Vytauto Didžiojo universitetas.
12. De Almeida, M. V. (1997). Gender, masculinity and power in southern Portugal. 1–18 p. [žiūrēta: 2014 04 02]. Prieiga per internetą: <<http://miguelvaledalmeida.net/wp-content/uploads/2008/06/gender-masculinity-and-power.pdf>>

13. Franklin, C. A. (2005). Male peer support and police culture: understanding the resistance and opposition of women in policing. Vol. 16, No. 3, 1–25 p. [žiūrėta: 2014 02 18]. Prieiga per internetą: <http://www.biscmi.org/jod/bhart_malepeerpoliceculture.pdf>
14. Griffin, S. P., Bernard, T. J. (2003). Angry aggression among police officers. Vol. 6, No. 1, 3–21 p.
15. Guttman, M. C. (2008). The meanings of macho: being a man in Mexico city. University of California Press, London. 12–48 p.
16. Herbert, S. (1998). Police subculture reconsidered. [žiūrėta: 2014 02 18]. Prieiga per internetą: <http://clontz.mc-companies.com/additional_readings/subculture.htm>
17. Herzog, A., Mitchell, J., Soccio, L. (1999). Interrogating subcultures. [žiūrėta: 2014 04 02]. Prieiga per internetą: <<http://www.csub.edu/~mault/invisibleculture.htm>>
18. Hebdige, D. (1979). Subculture: the meaning of style. Routledge, London and New York.
19. Hernandez, J. C. (2011). Machismo: The Role of Chicano Rap in the Construction of the Latino Identity Presented at WSCA. [žiūrėta: 2013 11 23]. Prieiga per internetą: <http://www.ijhssnet.com/journals/Vol_2_No_20_Special_Issue_October_2012/9.pdf>
20. Jay, T. (2000). Why we curse: a neuro-psycho-social theory of speech. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia.
21. Jenks, C. (2005). Subculture: the fragmentation of the social. Sage publications, London.
22. Maher, T. M. (2003). Police sexual misconduct: officers' perceptions of its extent and causality. Vol. 28, No. 2, 355–381 p.
23. Malmin, M. (2012). Changing police subculture. [žiūrėta: 2014 04 02]. Prieiga per internetą: <<http://www.fbi.gov/stats-services/publications/law-enforcement-bulletin/april-2012/changing-police-subculture>>
24. Messerschmidt, J. M. (2008). And now the rest of the story: a commentary on Christine Beasley's "Rethinking hegemonic masculinity in a globalizing world". Vol. 11, No. 1, 104–108 p.
25. Miller, S. L., Forest, K. B., Jurik, N. C. (2003). Diversity in blue: lesbian and gay police officers in a masculine occupation. Vol. 5, No. 4, 355–385 p.
26. Mosher, D. L., Tompkins, S. S. (1988). Scripting the macho man: hypermasculine socialization and enculturation. Vol. 25, No.1, 60–84 p. [žiūrėta: 2014 04 02]. Prieiga per internetą: <<http://www.beyondutopia.net/leadership-lectures/tomkins-1.pdf>>
27. Nolan, T. (2009). Behind the blue wall of silence: essay. Vol. 12, No. 2, 250–257 p.

28. Seidler, V. J. (2006). *Men, cultures, bodies, power, sex and love*. Routledge, London and New York.
29. Strathern, M. (1988). *The Gender of the Gift: Problems With Women and Problems With Society in Melanesia* *Studies in Melanesian Anthropology*.
30. Weitzer, R. (2005). Can the police be reformed? Vol. 4, No. 3, 21–26 p. [žiūrēta: 2014 05 07]. Prieiga per internetą: <http://www.gwu.edu/~soc/docs/Weitzer/Can_the.pdf>